

Met zijn grote
gonzende hoofd

Met zijn grote gonzende hoofd

Marien de Bruijn

Hoewel een aantal gebeurtenissen gebaseerd zijn op de werkelijkheid, dient deze roman beschouwd te worden als een werk van fictie. Eventuele gelijkenissen van personages met bestaande personen berusten op toeval. Het boek is verder ook niet erg bruikbaar als handleiding voor het lopen door een regenwoud en evenmin raadgevend op het gebied van de liefde.

Met zijn grote gonzende hoofd
Tweede uitgave op papier, maart 2023
Marien de Bruijn
Coverontwerp: Arlo Publishing
ISBN: 9789402129274
Copyright © Marien de Bruijn, Utrecht

*Sometimes I feel
I've got to run away
I've got to get away
From the pain that you drive
Into the heart of me*

Soft Cell, Tainted love

Love is touching souls

Joni Mitchell, A case of you

*If dogs run free,
Then why not we?*

Bob Dylan, If dogs run free

Miri

Drie dagen slenterden ze door het stadje. Ze keken hier en daar wat rond. Chinese tempels met hun felrode kleuren, drakenfiguren en lampions. Een islamitisch koffiehuis. Maleisische restaurantjes waar ze een martabak -een gevulde omelet- als lunch, of een *roti telor* -een pannenkoek met ei- als ontbijt aten. Een bar waar laat in de avond in een groezelige sfeer *Tiger* bier geserveerd werd, zonder animeermeisjes, maar dat scheelde niet veel. Het was meer een tent waar jongeren kwamen. In een amechtige poging westerse welvaart te imiteren was de sfeer van een nachtclub nagebootst. De verlichting was blacklight en aan de muur hingen reclameposters van alle grote biermerken. Het donkere Guinness aangeprezen door een geblondeerde Aziatische schone met paintbrush bijgewerkt, een blond Heineken pilsje geserveerd door een zwartharige Chinese met een gereserveerde glimlach.

Ze bezochten 's avonds de waterkant waar de Sungai Miri zich met de Zuid-Chinese Zee vermengde, hoewel die zee hier nog niet echt zichtbaar was. Het zicht erop werd hun ontnomen door vers opgeworpen zandige dijken en verspreid liggende baggerschuiten, op de wal geplaatste afgedankte kustvaarders en iets wat nog het meest leek op een roestend onderdeel van een boorplatform.

In deze uithoek, op deze kaap van de stad, was een modernistische woonkazerne in het rond gebouwd, zo'n drie verdiepingen hoog, met een grote doorgang aan zeezijde. Als je daar inliep kwam je uit op een naargeestige binnenplaats waar geen gras wilde groeien en de bewoners hun kapotte koelkasten en airconditioners opstapelden. Koelte was hier een eerste levensbehoefte.

Aan de buitenkant, in de plint van het complex, bevonden zich, onder de witgeschilderde betonnen arcaden, een stuk of wat restaurantjes gedreven door Chinese families. Allemaal bezaten ze tot aan de kade uitwaaierende terrassen volgezet met zoveel plastic stoeltjes in felle kleuren dat het was alsof de hele stad hier zou kunnen eten, iets wat later op de avond ook leek te gebeuren. Hun gekoelde glazen

displaykasten lieten de specialiteiten van het huis en de vangst van de dag zien, zonder uitzondering verse vis in soorten en verschillende zeebeesten. Yi Hah Hai had Maje aangetrokken omdat het als enige ook een aparte glaskast met exotisch uitziende groenten had, maar hun gezamenlijke keuze was vooral op dit restaurant gevallen omdat hier de meeste *locals* op het terras te vinden waren. Wijs geworden door eerdere ervaringen bleken ze alle drie dat criterium te gebruiken om een plek om te eten te kiezen. Ga niet waar de toeristen gaan, ga waar de plaatselijke bevolking eet, hoe nederig of onfris het er in westerse ogen ook uit mag zien. Zeker de plekken die de status van 'door rugzakkers goedgekeurd' hadden verworven en vaak hun vermelding in Rough Guide of Lonely Planet gekopieerd achter glas toonden, dienden gemeen te worden. Dit restaurant bevond zich op de rand van ontdekking, wat vaak het beste was.

Ze streken er telkens weer neer, elke avond op hetzelfde terras. Maje bemerkte een sterke neiging bij zijn vrienden om verder maar niets uit te proberen. Misschien was dat uit onzekerheid over wat ze zouden gaan ondernemen. Elke avond bestelden ze opnieuw *tom yam soup*, terwijl hij zich telkens een andere gebakken vis liet voorzetten. Toen hij ontdekte door de toenemende drukte in de loop van de avond, dat hun restaurant werkelijk het meest populaire was, had hij bedacht dat het interessant zou zijn de volgende avond bij de burens te gaan eten, wellicht zouden die extra hun best doen. Met Line, wist hij zeker, zou hij het zo gedaan hebben. Niet dat het altijd werkte, soms was het verschil in klandizie niet zonder reden.

Eerder die dag waren ze ook al langs de waterkant gelopen, daar waar de boten gelost werden en de visafslag was. In de schaduw van het markthalachtige gebouw hadden ze gezien hoe reusachtige roggen met pikhaken door een oudere man uit de goten aan de waterkant op de betonnen tafels getild werden. Een onvoorstelbaar gevoel van heimwee overviel hem daarbij: de lome middagwarmte, de trage werkzaamheden van de vissers, de dode beesten.

Al voortsloeterend waren ze bij de verslonsde Maleisische kampong beland. Die onafzienbare rij houten huizen was boven het naar verrotting stinkende water gebouwd, een dorp op zich, met loopplanken en plankieren als eigen straten. Op het plein ervoor bevond zich het terras. Ze wilden die middag alleen een bier drinken. Maar in de avond waren ze hier teruggekeerd.

Had het gevoel van heimwee te maken met een verwantschap? Als grap vertelde hij altijd dat hij in een vorig leven visser moest zijn geweest. Zijn hart ging immers altijd open wanneer hij in een vissersplaatsje kwam, of dat nou in Griekenland, Spanje, Portugal of waar dan ook was. Wat hem vooral bijstond waren de taferelen in de Portugese haven Peniche. Onder een loodgrijze lucht in harde wind kwam 's ochtends de vloot binnenvaren. Lopend in de richting van het havenhoofd kon je verderop de op een schiereiland liggende oude strafgevangenis zien, met een dijk verbonden met het vasteland. Imposante hekken verhinderden de toegang. Vroeger, tijdens de dictatuur van Salazar, zaten daar de politieke gevangenen. De betonnen gebouwen staken donker af tegen de grijze lucht waar een bleke zon zich net doorheen wist te drukken. Grijs op grijs. Tegen dit omineuze decor, onder wolken van krijssende meeuwen, meerden de vissersboten een voor een af aan de lange kade. Het ernstige gezwoeg nam een aanvang. Meestal zwijgend, met zo nu en dan een rauwe kreet als instructie naar de mannen op de wal, losten de vissers hun schepen.

Eindeloos kon hij erbij staan kijken. Hoe de kratten gesorteerde vis aan land werden gezet en op de vrachtwagens gehesen om in de veilinghal verderop verhandeld te worden. De blikken van de mannen met hun priemende ogen, lijf en kleren vies van het dagen- en nachtenlang op zee verblijven. Hun onverstoorbare gezwoeg om de boot op orde te brengen en hun onafhankelijke uitstraling, alsof ze direct alweer weg zouden willen varen.

Line bleef zich erover verbazen. Zij had het na een paar van die boten wel gezien, maar Maje liep overal tussendoor en wilde er met zijn neus bovenop staan. Hij werd schijnbaar getolereerd. En als er een volgend schip aan kwam varen liep hij daar weer op af.

Die enkele keer dat hij zelf op een kleine boot de oceaan was op geweest was hij echter onmiddellijk doodziek geworden. Met Line had hij de Berlenga-eilanden voor de Portugese kust bezocht, om de vogelkolonies daar te bekijken. Het was in dezelfde vakantie geweest als toen ze de vissers in Peniche aan het werk zagen. Het kleine bootje verdween soms tussen de watermuren van de oceaandeining waar het met kracht tegenin voer. De ochtend was helder, zonnig, geen storm, alleen een harde westenwind. Al snel begreep hij waarom aan elk van de houten banken een grote plastic emmer vastgebonden had gezeten. Veel van de toeristen aan boord lieten zich niet onbetuigd. Zelf kon hij zich niet laten gaan. Het lukte hem niet over te geven, hij werd zo misselijk dat

hij na aankomst een half uur met zijn hoofd tussen zijn knieën moest zitten voor hij weer een voet voor de andere kon zetten.

Ondanks dat bleef het hem trekken. Speelde hij altijd met de gedachte om te vragen of hij mee mocht met de vissers voor een paar dagen. En het kijken in de haven alleen al vond hij onweerstaanbaar. Urenlang hetzelfde ritueel gadeslaan van het lossen van de boten in Peniche die drie of meer dagen voor de Marokkaanse kust gevestigd hadden. Steeds opnieuw de bakken met zeeduivel, tonijn, makreel en sardines die op de kade gezet werden. Telkens weer naar de volgende boot lopen om opnieuw te kijken. Nu hij hier bij de markthal die oude man bezig zag met de grote pijlstaartroggen kwam het beeld weer bij hem op.

Of had het allemaal simpelweg te maken met de herinnering aan die grauwe kade op het Java-eiland in Amsterdam waar zijn vader met de boot vertrokken was naar Suriname? Als tienjarige was hij een jaar van zijn vader verstoken geweest. In 1968 was het. De keuze die zijn vader als beroepsmilitair had, was om ofwel één jaar in het toen nog overzeese gebiedsdeel ingezet te worden ofwel drie jaar, waarbij het gezin mee zou gaan. Omdat Maje en zijn jongere broer al op school zaten werd door hun ouders gekozen voor de eerste mogelijkheid. Onderwijs hadden ze zelf nooit veel gehad en er werd door hen veel waarde aan gehecht. Vooral om Maje op die leeftijd aan een nieuwe omgeving en school te laten wennen leek hen geen goed idee. Hij kon toch al zo slecht meekomen -zoals dat heette- en haalde onvoldoendes voor hoofdrekken, cijferen en denksommen. Ze hadden het hem zelf voorgelegd, die keuze om drie jaar naar Suriname te gaan.

Hij kon zich nauwelijks een voorstelling maken van wat het zou betekenen om ergens anders te wonen. Hij kende weinig meer dan het Midden-Limburgse plaatsje Weert waar zijn vader, toen Maje een jaar oud was, als instructeur aan de kazerne aangesteld werd. Als militair had je niet anders dan je plaatsingsorder te gehoorzamen. Ze woonden er als import samen met de andere meest niet-Limburgse gezinnen van militairen in drie woonblokken van elk zeven woningen. 'Zweedse huizen' werden de woningen genoemd. De voor- en achterkant bestonden uit crèmekleurig geschilderde houten planken, alleen de tussenmuren waren van steen. Ook hadden ze platte, naar achteren aflopende daken. Al met al een bijzondere architectuur voor die tijd tussen de bakstenen rijtjeshuizen met rode dakpannen. Het versterkte het effect van een enclave van 'Hollandse' mensen tussen de Limburgers.

De familie Arlo woonde in het middelste huis van het middelste blok, waar de hoge centrale televisieantenne achter in de tuin stond, waar alle Zweedse woningen op aangesloten waren, ook een bijzonder verschijnsel in een tijd waarbij ieder huis nog voorzien was een eigen antenne. Hun huis vormde het natuurlijke middelpunt van de buurt, wat nog versterkt werd doordat zijn vader aan de voet van de antennemast een zandbak voor hem en zijn broertje had aangelegd. De mast was de verzamelplek voor de kinderen uit de buurt en op de met as en sintels uit de kolenhaarden bedekte achterompaden speelden ze verstopperij met de mast als buutplaats. Ook de zandbak trok veel bezoek en elke avond was zijn moeder bezig te bepalen welke emmertjes en schepjes naar welke burens teruggebracht moesten worden. De scheiding tussen hun tuin en de gemeenschappelijke paden vervaagde door de zandbak en het midden van de buurt werd nader gemarkeerd door die mast die daar als een uitroepteken naast stond. Maje kende door deze bijzondere geografie van hun buurt bijna alle kinderen en telde ook enkele Limburgse jongens onder zijn vriendjes, hoewel het verschil voor hem nauwelijks duidelijk was. Hooguit werden die jongens door hun moeders in een ander taaltje aangesproken, dat hij overigens goed verstond maar zelf niet sprak.

Toen zijn ouders hem vroegen hoe hij het zou vinden naar Suriname te gaan en daar naar een nieuwe school te gaan en nieuwe vriendjes te krijgen, appelleerde dat wel aan hem. Op de een of andere manier begreep hij uit de vraagstelling dat hij het niet leuk of juist te spannend diende te vinden. Hij zou immers zijn vriendjes kwijtraken en aan een nieuwe school moeten wennen. Maar ergens wilde hij wel verlost worden van de school met zijn rekenterreur en het pesten door klasgenoten tijdens de gymles. Maar het was misschien beter dat niet te laten merken.

Tijdens de rekenlessen trachtte hij zichzelf onzichtbaar te maken voor de leraar, wat soms aardig lukte maar op andere momenten juist averechts leek te werken. En de leraar was nooit te beroerd om hem belachelijk te maken voor de andere jongens als hij weer het antwoord op een van de simpele vermenigvuldigingen schuldig moest blijven.

Bij de gymles was hij door zijn hoogtevrees ook al het mikpunt van spot. Terwijl alle jongens alweer teruggekeerd waren in hun rijen zittend op de vloer, worstelde hij nog ergens boven aan het wandrek. Hoewel de meester dan naar hem toe klom om hem te helpen zou hij

over de hoogste sport moeten stappen onder het niet-aflatende gejoel van zijn klasgenoten die niets anders te doen hadden dan naar hem te kijken. Hij weigerde resoluut, hoe aardig of dwingend de meester ook was.

Ook in de buurt waren er jongens die hem bij het spelen steeds lastig vielen. Zelfs het bezit van de zandbak bij de centrale antennemast bezorgde hem niet de populariteit die je zou verwachten. Hij durfde niet te heersen over de anderen of voorrang bij de graafwerkzaamheden te claimen. En zo kwam het voor dat hij -tot ongenoegen van zijn moeder- liever binnen speelde terwijl zijn zandbak krioelde van de kinderen.

Het leek hem niet onaantrekkelijk te kunnen ontsnappen aan dat alles en naar iets anders te gaan -wat dan ook, alles beter dan dit hier. De angst voor het onbekende was bij hem altijd kleiner geweest dan de dagelijkse vrees om af te gaan of getreiterd te worden. Maar het was misschien beter dit niet te laten merken. Zijn ouders leken anders te willen.

Hij had toen al geleerd het nieuwe niet bij voorbaat bedreigend te vinden. Het kwam hem vreemd voor bang te zijn voor het onbekende. Het was juist het bekende dat hem angst inboezemde. Bedeesd jongetje als hij was, fantaseerde hij een nieuw bestaan in de tropen waarin hij zich met een vriendje van school naar huis door het bos zag lopen, samen de wondere dieren- en plantenwereld belevend. En daarmee was hij toch avontuurlijk. De keuze werd natuurlijk niet werkelijk aan hem overgelaten en hij had al snel geleerd de door zijn ouders ingeprinte voorkeur om het bekende te behouden te beamen, maar bleef een vaag gevoel van spijt behouden.

Dit waren allemaal verhalen van zijn vroege jeugd. Hij begreep niet goed waarom die allemaal zo door zijn hoofd spookten nu. Zo nu en dan vertelde hij Harmen en Segher er iets over op hun wandelingen door Miri. Misschien dat het zo plotseling loslaten van je normale leven de weg vrijmaakte voor deze oude associaties.

Zij waren nu, begin september, aan hun reis begonnen, terwijl iedereen, terugkomend van vakantie, opnieuw in de gewone tredmolen stapte. En ze waren met zijn drieën, drie vrienden samen weg, terwijl de verre reizen die ze eerder gemaakt hadden altijd met vrouw of vriendin ondernomen waren. Zelden had hij zo'n spijbelgevoel gehad.

Later had Maje weleens gedacht dat een tropische jeugd hem wel goed gedaan zou hebben. Of op zijn minst zouden drie jaar in Suriname een boeiende tijd zijn geweest om achteraf op terug te kijken. Wie weet hoe zijn leven dan was gelopen?

De eenjarige afwezigheid was wel een verlossing geweest van de voortdurende aandacht die zijn vader voor hem als opgroeiende jongen had. Beet hij wel voldoende van zich af, liet hij zich niet op zijn kop zitten? Durfde hij wel in bomen te klimmen, was hij niet te bang uitgevallen? Ook zijn gebrekkige rekenkundige vermogens waren de vroegere kruideniershulp een doorn in het oog, hoewel zijn vader hem er zo nu en dan serieus mee probeerde te helpen.

Zijn vader had als beroepsmilitair de neiging het drillen van soldaten thuis voort te zetten. Maje en later ook Luuk dienden stevige mannen te worden. Het resultaat was averechts uitgevallen. Maje werd juist bang voor het pesten, hij ontwikkelde een fikse hoogtevrees en durfde niet mee te doen met de branieachtige spelletjes waar jongens van zijn leeftijd geen moeite mee hadden. En er groeide een sterk verzet in hem. Als hij op grond van zijn ontstane angsten en onder de voortdurende druk om als échte jongen te presteren, besloot dat hij iets níet wilde doen, kreeg niemand hem zover. Zelfs of misschien juist ook zijn vader lukte het niet, hoe ongeduldig of boos deze ook werd. En zijn moeder, die het vaak niet met de militaire opvoeding van haar man eens was, lukte het dan ook niet meer hem met zachte hand te overreden.

Zo leerde hij nooit schaatsen, toen alle andere kinderen daarbij door hun ouders geholpen werden. Zijn vader was eenmaal een half uurtje met hem naar het ijs geweest en dat was voor beiden voldoende geweest. Hij had zich koppig verzet om op het bevroren meertje ook maar één schaats voor de andere te zetten, terwijl het om hen heen een drukte van belang was geweest van vrolijke winterpret. Zijn vader was beurtelings zachtaardig en beslist geweest, maar het was al te laat. De onwil om te beantwoorden aan wat van hem verwacht werd, was door eerdere ervaringen al te ver ingesleten. Uiteindelijk verloor zijn vader het geduld en vertrok geïrriteerd naar huis. Hij bleef in de van hemzelf al bekende volhardende stilte achter. Hij zat daar in de sneeuw op het heuveltje voor het bevroren meer, kijkend naar de spelende kinderen op het ijs. Hij voelde zijn ogen branden. Het was beter dit niet te laten merken. Hij wachtte tot zijn vader lang verdwenen was. Hij wachtte tot zijn tranen verdwenen waren. Tot hij bijna genoot van het uitzicht en

vergeten was dat hij geacht werd er aan mee te doen. Toen dacht hij zoiets van dat het was zoals het was. Dan is het maar zo. Toen hij vond dat voldoende tijd gepasseerd was, maakte hij zijn onderbinders los en liep terug naar huis.

Of die zonnige zondagmiddag dat zijn vader hem -hij was zes- probeerde te leren fietsen. Een tijdlang ging het goed en draaide hij een paar wankele rondjes om het grasveldje in de buurt terwijl zijn vader hem een hand op de rug hield en met hem mee rende. Zijn vriendjes waren erbij gekomen om te kijken naar de prachtige fiets die hij van zijn opa had gekregen. Enkele jongens konden al fietsen en reden gelijk met hem op, maar de meesten hadden nog geen fiets en gebruikten de hem ook nog zo vertrouwde step. Maar ook toen liep het uit de hand en wilde hij niet verder.

Natuurlijk was hij bang om te vallen, maar met zijn vader erbij kon dat probleem niet opgelost worden. Telkens als hij viel of afstapte kreeg hij nieuwe aanwijzingen en die werden steeds barser van aard. Hij weigerde verder te gaan. Zijn vader was uiteindelijk zo gefrustreerd geraakt dat de fiets boven op de logeerkamer gezet werd, uit het zicht. Maje besloot zich nog langer al steppend door het leven te verplaatsen. Dat ging hem tenminste goed af en hij bereikte er een mate van behendigheid mee die niet onderdeed voor wat je op een fiets kon uithalen, alleen lag de snelheid lager. Pas een jaar later, toen al zijn vriendjes al lang konden fietsen, vroeg hij zijn moeder om de fiets en leerde hij het zichzelf. Zijn moeder vertelde het 's avonds trots aan haar man, die alleen wat gromde.

Toen zijn vader tijdelijk was vertrokken naar Suriname werd hij de man in huis -zo was hem verteld- en hij had van hem de opdracht gekregen zijn moeder zoveel mogelijk te helpen. Dus deed hij het afdrogen van de vaat zoals zijn vader elke avond had gedaan en paste hij met nog meer voorzichtigheid dan voorheen op zijn vier jaar jongere broertje. De vroege aanspraak op zijn volwassenheid maakte hem tot een nog serieuzere jongen dan hij als tienjarige al was.

Enerzijds had hij het prettig ervaren dat hij veel meer kon doen waar hij zelf zin in had zonder de voortdurend dreigende afkeuring, anderzijds miste hij zijn vader en raakte hij wellicht een nog resterende onbevangenheid versneld kwijt.

Na het jaar moest hij erg wennen aan diens terugkeer. Hij was wat onafhankelijker geworden en beet iets vaker van zich af, ook tegen zijn vader. Toen deze hem vertelde niet op zijn verjaardag te kunnen zijn omdat hij voor een langere tijd op bivak moest met de manschappen, flapte hij er lachend uit: 'Kun je dan geen vervanger naar mijn verjaardag sturen!?' In een doodse stilte werd de maaltijd voltooid terwijl hij niet begreep wat er nou zo mis was aan dit weliswaar gedurfde, maar in zijn ogen toch geslaagde grapje. Later kwam mama hem vertellen dat het toch niet zo'n leuke opmerking was, want papa was immers niet te vervangen. Op haar aandringen moest hij zijn excuses maken tegenover zijn vader en zeggen dat hij het zo niet had bedoeld. Hij deed dit met weer dat brandende gevoel in zijn ogen, maar bleef het gevoel houden dat er niet zoveel mis was geweest aan zijn opmerking, omdat deze overduidelijk grappig bedoeld was geweest. Eenzelfde pesterigheid was immers zijn vader ook niet vreemd wanneer deze met maten, familie of burens omging. Maar dat kon hij pas jaren later goed bedenken.

Tientallen jaren later realiseerde hij zich wat er werkelijk aan de hand was geweest. Gedurende het jaar waarin zijn vader afwezig was hadden zijn ouders besloten dat een vriend en collega van zijn vader zo nu en dan over de vloer zou komen. De jongens hadden immers een vaderfiguur nodig, werd waarschijnlijk gedacht in navolging van de toen opgang makende opvoedingsideeën, en een jaar zou wellicht een te lange tijd zijn om het zonder te stellen.

Zijn vaders vriend was ook onderofficier en van Indische afkomst. Hij werd door hem en zijn broertje oom Jack genoemd en ze maakten voor het eerst kennis op die grauwe dag dat zijn vader vertrok. Hij bracht hen naar Amsterdam met zijn snelle BMW wat meteen al een sensatie was voor de jongens omdat zij zelf thuis nog geen auto bezaten.

De gebeurtenis maakte grote indruk op Maje. Hij voelde een angstige pijn zich samenknijpen in zijn buik. Hoewel zijn vader zichtbaar aangeslagen was, geroerd door het aanstaande vertrek zei hij er niets over. Hij bleef stil en Maje begreep dat dat van hem ook verlangd werd. Maar hij voelde wel die pijn. Het was beter die niet te laten merken.

Zijn broertje leek nog te jong om te beseffen wat er ging gebeuren. Mama liet de tranen wel vrijelijk stromen en vermande zich door zichzelf toe te spreken: 'ach, het is maar voor een jaar.' Het Java-eiland

en het gebouw van de KNSM. Daar ging het schip vertrekken. De harde wind voerde een zeelucht mee die zich vermengde met de geuren van de haven: dieseldampen, olie of teer en ook iets van vissige verrotting. Het was een mistige waterkoude dag, steeds dreigde de regen. Grijs op grijs. De lucht was vol van krijsende meeuwen.

Oom Jack hield zich in de vertrekhal een beetje op de achtergrond zodat het gezin rustig afscheid kon nemen van de vertrekkende vader. Later kwam hij regelmatig 's avonds op bezoek, meestal enkele keren in de week. Oom Jack was een innemende man die vaak op de vloer met hem en zijn broertje speelde. Hij gedroeg zich nooit als autoriteit, maar hoefde dat ook niet omdat alle standjes en terechtwijzingen door mama werden gedaan. Hij werd dus meer een speelkameraad.

Toch waren er voor hem ook onbegrijpelijke dingen aan oom Jack. Toen ze met kerst languit op de vloer naar Billy Smart's circus op tv lagen te kijken werd oom Jack op een vreemde manier stil. Majes eigen enthousiasme over de voorstelling werd blijkbaar niet door hem gedeeld, maar op zijn vragen kon oom Jack ook geen antwoord meer geven. Mama vertelde hem dat oom Jack niet tegen het temmen en dreseren van wilde dieren kon en vond dat de dieren in het oerwoud thuis hoorden. Een grote verwarring over dit idee maakte zich van hem meester. De tegengestelde concepten van wilde natuur en vermaak voor mensen waren al ternauwernood voor hem te bevatten, maar het meest was hij nog wel geschokt door het feit dat een man als oom Jack daar geen woord meer over uit kon brengen. Zijn vader wist het altijd beter.

Nadat het jaar voorbij was en oom Jack hen weer met de auto naar en van de boot had gebracht om hun vader op te halen verdween de man voorgoed uit hun gezichtsveld. Hoe hij en Luuk ook zeurden, oom Jack kregen ze niet meer te zien. Was het omdat de mate waarin zij zich aan hem gehecht hadden hun ouders toch had doen schrikken? Was het omdat die vonden dat hun aandacht nu zo snel mogelijk weer op hun vader gericht moest worden? Was zijn vader jaloers en bang dat die omschakeling niet zou lukken wanneer oom Jack zou blijven verschijnen? Hoe dan ook, het grapje over een vervanger voor zijn vader bij zijn verjaardag wees terug naar het jaar van de afwezigheid en mischien wel rechtstreeks naar oom Jack. En het werd dus niet als een grapje opgevat...

Al lopend langs de waterkant waren ze weer bij hetzelfde restaurant gekomen. Yi Hah Hai stond in rode letters op de witte gevel. Maje vroeg zich af wat het betekende. Er was niemand anders op het terras. Het werd al avond. Straks zouden er wel meer gasten komen. De lucht dreigde. Ze gingen zitten en bestelden bier.

Pa Berang

Een paar meter had hij het volgehouden om voetje voor voetje over de boomstammen te lopen. Het pad was nu helemaal verdwenen of eigenlijk vervangen door de stammen die in lengterichting achter elkaar waren gelegd zodat daarover door de dichte vegetatie gegaan kon worden. Vlak voor hij viel voelde hij hoe één van de bijna onzichtbaar neerhangende strengen van de metershoge palmachtige planten zich met weerhaakjes in zijn voorhoofd had vastgezet. De planten zagen er onschuldig genoeg uit maar hun bladeren eindigden in lange dunne sprieten die over het pad hingen. Ondanks dat Agan even eerder als waarschuwing *thorn!* geroepen had was hij weer niet oplettend genoeg geweest. Het was al de tweede keer vandaag dat hij onderuit ging. Wij westerlingen zijn simpelweg te groot en te grof onhandig om met enige elegantie door het oerwoud te gaan, dacht hij. Waar Menny en Agan zonder schijnbare moeite op afgetrapte voetbalschoentjes en met een tweemaal zo grote last op hun schouders over de gladde stammen trippelden, bleven zij struikelen of wegglijden en kwamen steeds weer in de modder terecht.

Nadat hij overeind gekropen was voelde hij aan zijn hoofd. Op zijn hand vermengde het bloed zich met zweet. Een lichte paniek sloeg toe nadat hij het aan Segher en Harmen liet zien. Een open wond oplopen in de jungle, hoe klein dan ook, was een van de dingen waar ze van tevoren zo bang voor waren geweest. En nu op de eerste dag van hun tocht was het al zover. Vlak boven zijn wenkbrauw was hij geraakt.

Segher ging zenuwachtig bezig de medikit te zoeken die beschikbaar onderin zijn rugzak terecht gekomen was. Een lichte irritatie maakte zich van Maje meester: het was toch duidelijk dat je zoiets essentieels snel bij de hand moest hebben. De gidsen bleven stil en wachtten gelaten op wat er verder komen ging. Zij leken niet in het minst bezorgd. Het bleek allemaal minder erg dan de hoeveelheid bloed eerst deed vermoeden. Nadat Segher het wondje had schoongemaakt gingen ze weer verder.

‘Waren de jongetjes maar nooit zover van huis gegaan,’ citeerde Harmen een oude show van Neerlands Hoop in Bange Dagen. Het klonk melig maar opgewekt. Een uitlaatklep voor de spanning. Zelf voelde hij

ook de opwinding van eindelijk door te dringen in het dichte woud. Hier was het hen toch allemaal om te doen geweest. Het zou nog wel de nodige valpartijen kosten maar het zou toch wel te doen zijn, deze uit de hand gelopen jongensdroom?

Enkele uren eerder had hij nog grapjes gemaakt over het lage tempo waarmee de gidsen van start gingen. Als het zo langzaam zou blijven gaan was het wel vol te houden. Dat was toen ze de met rijstvelen bedekte hoogvlakte van Bario verlieten en geleidelijk aan het secundaire regenwoud binnenliepen. Het bladerdek begon het zonlicht te temperen maar de witte zanderige paden waren nog breed en vlak geweest.

Het eerste dat opviel was een aanhoudend snerpnd gefluit in de verte, als van meerdere tandartsboren op verschillende toonhoogten gestemd. Het was niet oorverdovend maar wel zo doordringend dat Maje zich niet kon voorstellen dat je het uit je hoofd zou kunnen bannen en er gewend aan raken. Erdoorheen klonk ook een licht rinkelen. Het geluid gaf hem een unheimisch gevoel.

'*Eerie* noemen de Britten dat,' zei Segher.

'Ik moet opeens aan die film denken, jongens, hoe heet die ook alweer, waarbij een paar mannen zo'n *swamp* binnentrekken in het zuiden van de States en uiteindelijk belaagd worden door wat plaatselijke zonderlingen -o ja, *Deliverance* was de titel. Ik moet dat eigenlijk niet doen, dat soort enge associaties oproepen,' opperde Harmen in wat een mengeling van ironie en echte angst leek.

'What's the sound Agan, you know?' vroeg Segher. Enigszins verwonderd keek Agan hen aan: '*cicadas!*'

'Oh, of course,' zei Maje. Het geluid had zo mechanisch geklonken dat de gedachte aan een dierlijke oorsprong nog niet bij hem opgekomen was.

Al gauw werd het pad smaller en steiler en gingen ze over de eerste uitlopers van de omringende dichtbegroeide bergruggen. Terwijl Menny en Agan eerst achter hen gelopen hadden, gingen ze nu voorop en hielden bij het klimmen hetzelfde langzame tempo aan als op de vlakte, alsof een innerlijk ritme hen dreef. Maar het was nu opeens veel minder goed bij te houden. Zelf bereikte hij met een lichte zuurstofschuld de toppen van de eerste kammen. Ook het grote zweten was nu begonnen. Zijn shirt was al doorweekt en langzaam ontstonden de eerste vochtplekken bij zijn broekband.

Toen Menny de eerste keer een *short break* voorstelde had hem dat nog voorbarig geleken. In een uitgelaten stemming rookten Harmen en Segher kreteks met de gidsen. De zoete kruidnagelgeur van de sigaretten verspreidde zich over het bospad. Zelf wist hij dat hij nu niet meer mee moest doen, zijn bronchitis zou hem parten gaan spelen en hij zou zijn beperkte longvermogen nodig hebben als er nog veel steile beklimmingen zouden volgen.

Gisteravond had hij er nog een meegerookt, toen ze in het huis van Marcus de laatste voorbespreking hadden gehouden met Menny. Normaal rookte hij niet en ook Segher was al jaren geleden gestopt. Harmen rookte in Nederland zo nu en dan wel een blow hoewel het vaker leek of hij zijn nog steeds bestaande nicotineverslaving er een voor hemzelf acceptabele vorm mee wilde geven. Gelukkig had hij ervan afgezien het spul mee te nemen naar Maleisië, waar immers zware straffen stonden op het bezit van zelfs de geringste hoeveelheid. Van de weeromstuit was hij flink gaan roken en ook Segher deed driftig met hem mee vooral nadat ze ontdekten dat de Indonesische kruidnagelsigaretten hier ook te koop waren. Het deed hen zo aan eerdere reizen naar Azië denken.

Misschien was het wel naar aanleiding van hun roken en het daarbij drinken van een paar blikjes lauw bier dat Marcus vrij plotse-ling met de overweging kwam dat ze een tweede gids nodig zouden hebben.

Omdat ze in zijn *lodge* in Bario verbleven was hij als vanzelf de-gene geworden die voor hen een jungletrek zou regelen en hen met een gids in contact zou brengen. Nadat ze Menny de dag tevoren al eenmaal gesproken hadden, waren ze vooral die avond overtuigd geraakt van diens bekwaamheden in het grote bos.

‘Alsof je met Bob Marley de jungle ingaat,’ had Segher nog in een eerste reactie gezegd naar aanleiding van Menny’s verschijning in zwart T-shirt met Adidas-opdruk, een versleten soldatenbroek, en met een hoofdband in het stugge zwarte haar, eveneens doorlopend Gudang Garam rokend. De imposante aan zijn zij hangende parang, een moderne uitvoering van een junglehakmes gevat in een zwart leren holster, maar vooral zijn rustige uitstraling hadden indruk gemaakt. Zo nu en dan wisselde hij wat zinnen met Marcus in het Kelabit, de taal van hun stam, waarna Marcus op de hem gebruikelijke gediensstige, voor toeristen bestemde toon, een nader antwoord op hun vele vragen gaf. Hoewel Menny ook Engels sprak, zij het wat gebrekkig, leek hij in een

stilzwijgende afspraak met Marcus de onderhandelingen aan deze te moeten overlaten. Harmen, hierdoor argwanend geworden, probeerde maar steeds directe vragen aan de gids te stellen om meer een beeld te krijgen van degene aan wie ze tenslotte in het grote onbekende overgeleverd zouden zijn. Menny had eerst licht gegeneerd gereageerd over het passeren van zijn contactpersoon, maar al grappen makend over de ontberingen die hen mogelijk te wachten zouden staan wanneer ze een nacht in het bos zouden slapen in plaats van in een van de longhouses op de route, hadden ze een betere indruk van hem gekregen.

Dat voornemen, om een nacht in het woud te willen slapen, had bij beide Kelabit enige verbazing gewekt die onmiddellijk verborgen werd achter een verwoede dialoog in hun eigen taal, uiteindelijk door Marcus vertaald als een uiteenzetting over de extra materialen die daarvoor meegevoerd zouden moeten worden: op zijn minst een aantal oude rijstzakken die als dekzeilen beschutting tegen de regen zouden moeten bieden. En nog meer om hun matjes op uit te spreiden. Hij bracht het alsof het hen moest afschrikken, maar toen Segher duidelijk maakte dat de extra kosten daarvan niet uitmaakten, keek hun gastheer enigszins beteuterd.

Wellicht spraken ze echter toen al onderling over de conditie van deze westerlingen: alle drie begin-veertigers, groot en imposant ogend, maar rokend en drinkend, met waarschijnlijk minder uithoudingsvermogen dan op grond van hun fysiek aangenomen kon worden. Bovendien was een van hen -Maje zelf- van een dusdanig zware bouw dat hij in hun ogen wellicht als corpulent gold. Of vonden ze het hele idee om in het bos te overnachten terwijl de door hen voorgestelde route handig per dagmars van het ene naar het andere longhouse liep, getuigen van een onkundig oordeel over hun omgeving. Ze hadden echter zeer beleefd geen commentaar op hun aanvullende wens gegeven, ook niet nadat Harmen op Marcus' vraag naar het waarom iets had gezegd over een bijzondere ervaring en een *childhood dream*.

Toen even later Marcus na een nog ernstiger klinkende woordenwisseling met Menny met het voorstel van een tweede gids kwam ontstond enige consternatie bij de drie vrienden. Alles leek immers nu geregeld: de duur van de tocht, de route, de kosten van de gids, het meenemen van de rijstzakken, ze hadden die dag zelfs alvast blikvoedsel ingeslagen voor onderweg -en nu dit. Werd hier geprobeerd meer aan hen te verdienen dan noodzakelijk was? Harmen wist in beleefde vragen hun verbazing over deze plotselinge wending duidelijk te maken,

waarop Marcus opnieuw een bedrukt gezicht trok. Hij gaf toe dat het een fout van hem was dat hij hier niet eerder mee gekomen was, ondanks dat Menny er al bij hem op aangedrongen had, legde hij uit.

Als zij drieën met slechts één gids op pad gingen en er zou iets gebeuren dan zou een lastige situatie kunnen ontstaan. Menny zou hulp moeten gaan halen waarop zij zonder gids in de jungle zouden moeten blijven totdat hulp zou komen. Hij vertelde het verhaal van hoe onlangs nog een groep toeristen uit het bos gehaald moest worden nadat een van hen een voet verstuikt had en niet meer kon lopen. Bijna alle mannen van een longhouse werden 's nachts gemobiliseerd om de ongelukkige op een ter plekke geïmproviseerde draagbaar uit de jungle te halen. Dat soort zaken, daar hielden de meeste toeristen helemaal geen rekening mee. Hij bedoelde dat velen maar dachten dat ze zomaar aan zo'n trektocht konden beginnen zonder zich maar enigszins af te vragen of ze wel in staat waren het te volbrengen. Hij bedoelde dat wel duidelijk was dat zij *strong guys* waren, maar zij waren wel met zijn drieën en hij en Menny konden toch niet zeker weten of zij het aan zouden kunnen. Bovendien wilden ze nu ook nog een nacht in het bos blijven slapen zodat extra materiaal meegenomen moest worden.

Tijdens zijn verhaal bleef hij veelbetekenend naar de blikjes bier op tafel kijken. De eerdere grappen die ze met Marcus hadden gemaakt over extra dragers om blikjes bier mee te kunnen nemen, leken zich nu te wreken. Hun gastheer had hen de voorgaande dagen met ware handelsgeest de blikjes aangeboden, alles zou naderhand afgerekend worden. Hij was zelfs speciaal naar het dorp gereden om een volle tray te halen in de winkel van zijn broer Shep, door Maje consequent met de 'shop van Shep' aangeduid, en had deze in de woonkamer geplaatst zodat zij er naar believen van konden nemen. Ook had hij, naar zij vermoeden, via de radioverbinding in de toren bij de airstrip om het invliegen van nog meer voorraad verzocht.

Harmen overlegde met hem en Segher. De tweede gids zou als *carrier* fungeren en zou tien *ringgit* minder per dag kosten dan Menny. Segher kwam al snel met het standpunt dat dit, een dergelijke tocht lopen, iets was dat je waarschijnlijk maar eens in je leven deed en dat de kosten hem niet echt interesseerden. Maje zelf vond dat je er toch niet achter kon komen of de extra man nu echt nodig was of een slimme truc om een andere dorpsgenoot ook nog wat er aan te laten verdienen, en dat het dus ook niet uitmaakte om de lokale economie in die zin wat

verder te ondersteunen. De onderhandelingen waren daarna snel afgerond en hoewel het al laat was zou Menny de drager gaan waarschuwen en daarna verder gaan naar waar dan ook zijn slaappleats was, hij woonde zelf niet in Bario.

Toen ze later boven in hun logeerkamer op de te korte matrassen lagen zei Segher opeens dat ze nu eigenlijk nog niet wisten met wie ze op pad zouden gaan. Goed, in Menny had hij nu wel enig vertrouwen maar de tweede gids bleef nog een grote onbekende terwijl ze de volgende ochtend om negen uur al zouden vertrekken.

‘Tja, je hebt gelijk, en dat was waar we juist achter wilden komen, aan welk types we straks ons leven in handen geven,’ zei Harmen quasi-dramatisch.

Het bleef een onzeker punt maar als ook meer onervaren toeristen deze trail gelopen hadden, zou het voor hen toch allemaal wel te doen zijn, dacht hijzelf.

In het licht van de volgende ochtend, bij het ontbijt gemaakt door Marcus’ vrouw, leek dat probleem futiel. Het was nog koel zonder onaangenaam te zijn en de zon verwarmde langzamerhand de woning. Het vierjarige dochtertje raakte over haar angst voor die grote mannen heen en accepteerde eindelijk de door Maje opgeblazen ballonnen.

Inmiddels leken ze de eerste echt moeilijk begaanbare gedeelten van het pad te betreden. Telkens waren er diepe insnijdingen met klaterende beken of modderige greppels. Het pad daalde dan scherp tot waar een of twee boomstammen voor een oversteek van een enkele meter of iets meer moesten zorgen. De stammen waren glad en vaak al enigszins verrot. Bij de eerste korte en minder gevaarlijke stammenbruggetjes hadden Menny en Agan nog volstaan met een uitgestoken hand. Soms was het ook mogelijk om af te dalen tot het laagste punt en over stenen door water en modder naar de overkant te stappen. Maar al gauw troffen ze een meterslange smalle brug van dunne stammen over een ondoorwaadbaar diepe kloof.

Hij liep in tweede positie achter Menny en stopte. De gids leek gewoon door te lopen en was al snel onzichtbaar, wat ertoe leidde dat Harmen aan Agan die helemaal achteraan liep vroeg hoe het nu verder moest.

‘I don’t understand, Agan, why is Menny disappearing?’

Agan beantwoordde de vraag met een grijns. Al gauw klonken echter de kappeluiden van Menny’s parang en tot hun verbazing

verscheen hij even later met een complete jonge boomstam ontdaan van takken en bladeren. Agan gaf aan dat ze hun rugzakken af moesten doen. Hij hield ze alle drie losjes aan de hingsels in één hand en balancerde vervolgens over de stammen naar de overkant.

‘Ja, zo ga je je wel een onhandige westerse klootzak voelen,’ zei Segher, hun toenemende verbijstering woorden gevend.

Agan trippelde snel terug om de uitgestoken stam van Menny aan te pakken. Aan weerszijden van de kloof staande hielden de gidsen de stam op schouderhoogte vast en zetten zich schrap, hun draagkorven van gevlochten *rattan* nog op hun rug. Eén voor één, voetje voor dwarsgeplaatst voetje, zich angstvallig vasthoudend aan de voor hen geïmproviseerde reling, schuifelden ze naar de overkant. Opnieuw grijnsde Agan maar zijn gezichtsuitdrukking was moeilijk te lezen omdat zijn ene oog dood scheen.

Het was nog erg lastig geweest om alles voor elkaar te krijgen. Het idee om met zijn drieën op reis te gaan met als doel enige tijd door een van de weinige overgebleven regenwoudgebieden te trekken was al een paar jaren oud. Om deze gedeelde jongensdroom te verwezenlijken en er niet het zicht op te verliezen in de gebruikelijke met muziek en drank overgoten avonden die door dienden te gaan voor besprekingen, kostte veel moeite.

Alleen al het kiezen van een periode waarin zij zich alle drie zonder veel problemen vrij konden maken, was een opgave. Hij had Segher ervan moeten overtuigen dat het niet realistisch was om twee maanden na de geboorte van zijn tweede kind al op pad te willen gaan. Evelyn, Seghers Engelse vrouw, wilde misschien de verwezenlijking van zijn jongensdroom niet blokkeren, maar ze zou het niet prettig vinden. Segher deed eerst nog stoer over haar Britse incassersvermogen -niet dat slappe Hollandse overlegmodel- maar bond later in toen ook Harmen bedenkelijk keek. Ze waren overeen gekomen het plan een jaar later uit te voeren, in 2000. Ze hadden het eerst voor die bijzondere eeuwwisseling willen doen.

Wat was dat toch met die jongen dat hij dacht dat zijn vrouw dat zou pikken of al helemaal dat hij zelf weg zou willen op dat moment? Zijn ultieme hedonistische gerichtheid leek hem altijd parten te spelen. Vaak pestten ze Segher daar ook mee, de onverstoorde manier waarmee hij zich in zichzelf kon opsluiten met een boek of met muziek, zonder zich iets aan te trekken van wat er om hem heen gebeurde. Zelfs

samenwonen met zijn Engelse vrouw en de komst van hun eerste kind hadden daar weinig verandering in gebracht. Natuurlijk besteedde hij veel aandacht aan zijn gezin, maar voortdurend leek het of hij elke mogelijkheid om te ontsnappen aangreep. En zo ontstond de paradoxale situatie dat Segher makkelijker deed over wanneer en hoe lang ze weg konden gaan dan Harmen en Maje, terwijl hij de meeste beslommeringen had om rekening mee te houden. Niet alleen zijn gezin, maar ook het rooster van diensten waar hij in het ziekenhuis rekening mee moest houden. Zijn collega's anesthesisten in de maatschap zaten niet direct te wachten op zijn Aziatische uitstapje.

Segher Kortenaer was na zijn studie medicijnen in Utrecht uiteindelijk in Engeland gaan werken. Hij had een gat in zijn cv door een uitgebreide reis door Indonesië. Die had hij ondernomen nadat zijn geliefde Grete hem verlaten had toen ze daar een jaar eerder geweest was, alleen rondreizend. Hun relatie dateerde al van middelbare schooltijd en kende enige erosie. Zij kon zijn hedonistische gedrag niet uitstaan en vooral niet wanneer het plots omsloeg in gediensdigheid en compensatiegedrag voor vermeende fouten. Segher overlaadde haar dan met cadeaus en aandacht waardoor ze zich soms wel en soms niet liet inpalmen. Maar als Segher dringend moest studeren kon ze niet op hem rekenen, dan moest alles wijken.

Toen ze het na jaren zat was wilde ze alleen op reis. Ze had in Indonesië uiteindelijk een Javaanse *lover* die haar later beroofde en ze kwam vele illusies armer terug. De relatie met Segher was het eerste slachtoffer van haar rancune, maar Seeg had al aan Wessel en Maje voorspeld dat het moeilijk zou worden, ze wilde niet voor niets alleen op reis. Iets wat zijn twee vrienden nauwelijks konden geloven. Als er één vaste relatie in hun omgeving was, die het kenmerk had van geven en nemen -gelijkgestemd maar met toch voldoende pit, tegengesteld maar met genoeg overeenstemming- dan was het wel die Grete en Segher samen hadden. Het was onbegrijpelijk maar definitief voorbij.

Dat Segher een jaar later zelf ook alleen naar Indonesië reisde was deels uit sentimentele redenen. Hij zocht het spoor terug dat zij gegaan was en meende zelfs de loverboy waar Grete mee rondgetrokken had, herkend te hebben. Maar het land en de mensen grepen hem aan en hij stapte uiteindelijk uit zijn donkere zoektocht om zelf ervan te genieten..

Ondertussen zaten Wessel en Maje in Utrecht met Grete te praten, voor haar huisje aan de Bollenhofsestraat, over hoe het allemaal zo gekomen was. Het was toen al lang en breed uit, zoals Segher voorspeld had.

Toen Segher terugkwam waren er problemen. Hij had huisarts willen worden maar kwam niet in de opleiding. Na een korte periode als ambulanceverpleger in Brabant, de streek waar hij vandaan kwam, was hij ten einde raad naar Engeland gevlucht. Daar werkte hij in het ziekenhuis in Newcastle bij de afdeling voor spoedeisende hulp. En hij was een tijdlang vervangend huisarts in een van de slechtste wijken van de stad. De mislukte suïcidepogingen van wanhopige jongens in het weekend, die door paracetamol te slikken pas na dagen aan een opgeblazen lever stierven, de meiden die op maandagochtend weer opnieuw voor een morning-afterpil kwamen, de eenzame alcoholisten met hun emmers volgekotst met slijmerig bloed die ze aan de dokter wilden laten zien om te vragen wat ze nou toch moesten doen.

Maje had hem enkele malen bezocht, eerst in Newcastle en later in Leicester toen Seeg daar vrij desolaat leefde -in opleiding als anesthesist- en 's nachts uit bed gebeld werd voor de meest complexe noodoperaties. Hij was volkomen overgeleverd aan een ultiem hedonisme en kon zich privé alleen nog interesseren in drank en klassieke muziek. Stapels cd's met klassieke muziek. Het was waarschijnlijk zijn redding geweest. Dat en het feit dat hij zijn latere vrouw Evelyn in Newcastle ontmoet had.

Maje zag de ogen van de shopkeeper oplichten toen hij met Segher de klassieke afdeling betrad. Binnen een half uur liep Segher -met voor honderden ponden aan barok en klassiek, opera en kamermuziek- de deur weer uit. Thuis in de troosteloze verpleegstersflat werd alles op bijna maximaal volume afgespeeld om alle frustratie te overstemmen. Maje en Line waren toen ze op bezoek waren een heel weekend alleen maar bezig geweest de volumeknop naar beneden te draaien, een vergeefse moeite omdat Segher als hij de kamer weer inliep spontaan -bij weer een mooi fragment- de zaak weer tot denderende proporties opvoerde. Klassieke muziek werd zo een bijna fysieke ervaring.

Maje vond het mooi omdat hij Segher vele jaren eerder kennis had laten maken met klassiek, samen in een hokje van de platenzaak aan de Drieharingensteeg luisterend naar een lp van Glenn Gould die Bachs Goldberg variaties speelde. Maje kende klassieke muziek wel uit

zijn jeugd maar was het kwijtgeraakt. Met Segher samen herontdekte hij het toen.

Vele avonden werden besteed aan bedenken waar ter wereld het oerwoud nog dicht genoeg maar wel toegankelijk was voor drie oudere jongeren met te weinig tijd. Reisgidsen en de meest obscure internetsites werden geraadpleegd. In Midden- en Zuid-Amerika leek er vaak sprake te zijn van dure georganiseerde groepsreizen naar speciaal voor toeristen ingerichte junglehutten, van allerlei luxe voorzien. Misschien iets voor Amerikanen, maar niet wat zij zochten. Natuurlijk moest het mogelijk zijn in het Amazonegebied zelfstandig iets te regelen, maar ze vonden geen goede aanknopingspunten. Om op goed geluk naar Manaus in Brazilië te vliegen en je daar zonder voorafgaande informatie op de commerciële aanbiedingen te storten, trok hen niet. Bovendien hadden ze alle drie meer affiniteit met Azië.

Maar Indonesië, waar ze alle drie al eens eerder geweest waren, begon steeds meer instabiele trekken te vertonen. In Kalimantan, het Indonesische deel van het eiland Borneo, waren al ernstige onlusten tussen de Christen- en Moslimbevolkingsgroepen geweest. Uiteindelijk was de keuze op Sarawak gevallen, Maleisisch grondgebied op Borneo. Weliswaar waren er toeristen ontvoerd door een Filippijnse guerrillagroepering, maar dat was vanaf de kust van Sabah, ook Maleisisch maar aan de andere kant van het eiland, honderden kilometers verderop. Zij zouden niet aan de kust blijven in een idyllisch resort, een rijke en gemakkelijke prooi vormend voor dat soort bewegingen.

En zo waren ze in Miri terechtgekomen waar ze de avonden telkens aan de waterkant doorbrachten. Waar de Chinese *seafood*-restaurants hun tafels en stoelen buiten gezet hadden en waar de rijkere bevolking van het kustplaatsje van de koelere avondlucht kwam genieten. Maleisische families in goeden doen, Britse expats die voor de oliemaatschappijen werkten en enkele toeristen zoals zij. Het menu was een wonderlijk mengsel van alles wat in deze hoek van Azië als bijzondere specialiteit gold: Thaise *tom yam*-soep, Chinese mieschotels met krab of garnalen, Maleisische rijstgerechten en vers gegrilde vis met gestoomde junglegroenten.

Ze waren met een vlucht via Kuala Lumpur in deze kustplaats in het noorden van Sarawak aangekomen. Maje was onderweg begonnen in *Moby Dick*, het leek hem een goed boek voor een lange reis. In

Miri zouden ze enkele dagen acclimatiseren voordat ze door zouden vliegen naar het binnenland. Hun westerse zorgen achter zich laten, het hoofd vol werkstress leegmaken en ondertussen wennen aan die tropische hitte.

Ze waren elk eerder in Azië geweest en wisten dat je instellen op het andere klimaat en de omgeving geen overbodige luxe was. Nu ze wat ouder waren -eenenveertig of meer- en het plan weliswaar ambitieus maar ook overzichtelijk was, had Maje bij de voorbesprekingen daar nadrukkelijk op aangedrongen. Na wat aarzelingen over de tijdsdruk die dan wellicht later zou ontstaan als ze vanuit het binnenland terug zouden vliegen, waren Segher en Harmen het toch redelijk snel met hem eens geweest.

Eerst een paar dagen tot rust komen in Miri, dan met een reeds geboekte vlucht naar Bario, diep in het binnenland. Daar zouden ze weer enkele dagen voor zichzelf hebben, om zich te oriënteren op verschillende jungletochten die aangeboden werden en vooral om een gids daarvoor te regelen.

Ze waren er van tevoren niet uitgekomen, ondanks de minutieuze bestudering van de paar reisgidsen die iets over het gebied te melden hadden. Hij had aangedrongen op een beperkte tocht, niet te zwaar, een dag of vier of vijf. Segher had zich laten meeslepen door een als *gruelling* omschreven tocht van acht of negen dagen met een eindbestemming waar ook een airstrip was. Harmen was het daarin met hem eens maar wilde dan van tevoren een terugvlucht boeken. Dat had Maje weer onhandig geleken, wie kon immers voorspellen of zij de wandeling in de beschreven tijd zouden volbrengen en als je een vaste terugvlucht geboekt had, was de kans groot dat zij zich daardoor opgejaagd zouden voelen.

Toen hij ruim twee uur bij het reisbureau aan de balie had gezeten, waar hij geholpen werd door een meisje dat net ingewerkt werd, was duidelijk geworden dat het boeken van terugvluchten helemaal niet mogelijk was. Ze begreep maar niet waarom de Twin Otters naar het binnenland wel te reserveren waren maar de retourvluchten niet, hoewel deze wel op haar beeldscherm verschenen.

‘Je bent aan het einde van de lijn, in het godvergeten niks,’ had de meer ervaren jongen die haar assisteerde gezegd. ‘Blijkbaar kun je daarom niets vastleggen over jullie terugvlucht. Maar alles wat erin gaat moet er ook weer uitkomen, dus het zal daar wel lukken. Je hebt alleen kans dat de locals alles in het vooruit volboeken om zichzelf te

verzekeren van voldoende mogelijkheden om naar de stad aan de kust te gaan.'

Harmen had het maar half vertrouwd toen Maje dit verhaal aan zijn vrienden doorvertelde. Hij voelde zich duidelijk niet op zijn gemak bij het idee dat een deel van de reis, althans wat betreft de vluchten, niet geregeld was. Maje begreep het niet, in zijn ogen was dat het minste van hun problemen -welke wandeling ze zouden gaan maken en hoe zwaar het zou worden- vond hij de onzekere factor. Hij werd een beetje kregel van Harmens gezeur toen deze op projectleiderstoon vroeg: 'Heb jij wel het gevoel gekregen dat het goed gaat met die terugvlucht, Maje?'

'Ja, natuurlijk, het is zoals ze zeggen: wat erin gaat moet er ook weer uitkomen. Ze zullen ons als westerlingen echt niet laten zitten in het grote niks.'

'Toch bevalt het me niet. Hoe komen we daar weer weg als inderdaad alles volgeboekt is?'

'Tja, dat weet bijna niemand!' verzuchtte hij.

Nu ze in Miri zaten waren ze op aandringen van Harmen naar het kantoor van Malaysia Airlines gegaan. Het was toch een dag geweest van administratieve rompslomp want voor het betreden van de hooglanden was een permit nodig van de Resident's Office.

Daar waren ze traag maar vriendelijk behandeld. Ze gaven hun persoonlijke gegevens en dienden duidelijk te maken welk beroep ze uitoefenden. Na een verklaring over wat ze te zoeken hadden in de binnenlanden waarop ze het door de reisgids voorgeschreven standaard antwoord -'enkel uit toeristisch oogpunt'- hadden gegeven, kregen ze wat ze wilden. De Maleisische regering was de westerse journalisten zat die het gebied bezochten en later door over de nietsontziende houtkap te schrijven het land een slechte naam bezorgden. De ondervraging had daarmee te maken, maar hoewel ze bijna symbolisch was, was Maje steeds bang dat een van zijn vrienden in lachen uit zou barsten en als nog de toestemming in gevaar zou brengen.

Met het ingevulde en rijkelijk van stempels voorziene formulier waren ze de deur uitgegaan. Dat ging gepaard met het uitdrukkelijke verzoek na hun bezoek het document ten kantore terug te bezorgen, het was immers zo vervelend dat de regering anders niet kon nagaan wie nog wel en wie niet langer in de jungle waren gebleven.

Bij Malaysia Airlines in Miri was het druk geweest. Veel oudere mensen, waarvan sommigen in traditionele kleding en met zware gouden oorkringen, wachtten op hun beurt, waarna telkens een chaotisch gesprek met een van de in hemelsblauwe jurk gestoken baliemeisjes opklonk, in talen die ze nog niet eerder gehoord hadden. Dit waren dus mensen van inlandse stammen die hen in het straatgewoel van Miri met zijn overwegend Chinese en Maleise bevolking nog niet opgevallen waren.

Na ruim een uur wachten namen ze gedrieën plaats tegenover een zenuwachtige maar vriendelijk glimlachende medewerkster van de luchtvaartmaatschappij. Ze leek geïmponeerd door de grote, voor haar zittende westerlingen en het kostte haar moeite de juiste antwoorden op de door Harmen gestelde vragen te geven. Na enige tijd concludeerden ze uit haar ontwijkende mededelingen dat de lokale vluchtleiding het absolute monopolie had op wie er wanneer vanaf het einde van de lijn weer vertrok. Daar gingen wat gezoek op haar terminal en een kort overleg met een al even hemelsblauw buurmeisje aan vooraf. Het leek alsof het haar ook al jarenlang een doorn in het oog was en ze hen graag wilde helpen, maar het was onmogelijk om een reservering te maken, vertelde ze met die Aziatische mengeling van geen ontkennend antwoord willen geven en evenmin precies het probleem willen duiden.

Na wat doorvragen over mogelijke vertrekpunten in het binnenland, verscheidene *longhouses* beschikten volgens de kaarten over airstrips, hoorden ze met stijgende verbazing dat Bario de enige bestemming en dus ook het enige vertrekpunt voor de terugreis was. Alle andere airstrips waren gesloten wegens onderhoud. Als dit waar was, doorkruiste het hun plannen om vanuit Bario naar een ander dorp of longhouse te lopen en van daaruit weer terug te vliegen. Ze geloofden het nog maar half.

Op het terras van Yi Hah Hai Seafood kwam het gesprek na de vierde *Tiger* op verloren liefdes. Het bier werd geserveerd in grote flessen van bijna een halve liter. Het feit dat ze er telkens drie tegelijk bestelden in plaats van één of twee flessen om te verdelen over de glazen zoals de andere gasten deden, had bij de Chinese en Maleise meisjes die hen bedienden al tot hilarische reacties geleid. Giechelend werden ze nauwlettend bekeken op de eerste tekenen van dronkenschap.

Hoe beschrijf je in een uur een liefde? En niet alleen de feiten maar ook iets van de intensiteit. Met Mirte had het hemelsbreed maar een half

jaar geduurd maar het was wel een van de meest aangrijpende liefdes die hij had meegemaakt. Nu hij hier zat te praten met zijn twee beste vrienden, elkaar voortdurend verhalen vertellend, leek het nog maar kortgeleden, terwijl het precies twintig jaar was. Zo realiseerde hij zich nu. Waar moest hij beginnen? Hij wist niet hoeveel uren het hem zou kosten.

Maar al hun gesprekken nodigden er toe uit. Steeds ging het over vroeger. Hoe het was in hun jeugd. Wat ze toen hadden meegemaakt. Over angsten en onzekerheden en ook over de mooie dingen. En die vaders, altijd maar weer die vaders. Een recapitulieren leek het wel. Ze kenden elkaars verhalen soms al wel. Maar nu ze de tijd hadden omdat ze toch enkele dagen moesten wachten, enkele dagen om te acclimatiseren, leek het hek van de dam. Losgeweekt van hun normale bestaan kwamen nu de gedetailleerde bekentenissen.

Als Harmen Bussink vertelde over zijn diepgewortelde angst voor honden, sinds hij als driejarige in het gangetje naast hun huis omver gelopen was door een grote herdershond, dan kwam Maje met zijn hoogtevrees en hoe hij zelfs aan de hand van zijn vader niet van een klein paaltje af durfde springen. Als Segher vertelde over zijn escapades bij de spoorlijn -hoe hij met een vriendje mee mocht rijden op een diesellocomotief- had Harmen het over het carbidschieten met melkbusen met oudjaar in het Twente waar hij vandaan kwam.

En nu werden langzamerhand ook liefdesgeschiedenissen herverteld. Eerst die van Harmen en Segher en toen die van Maje. En Maje begon aarzelend het verhaal over Mirte, waar Segher bijzonder in geïnteresseerd was. Want hij had er toen -in 1981- wel veel van meegekregen, als buurman op de studentenetage waar ze elkaar ontmoet hadden. Maar hoe alles precies verlopen en afgelopen was had hij nooit helemaal begrepen. Harmen kende Maje nog maar nauwelijks in die dagen dus voor hem was het verhaal geheel nieuw. En omdat het die ene liefde was waar Maje bijna nooit over sprak, bleef het hemzelf ook bezighouden. Hij had thuis nog notities gevonden, kortgeleden -dagboekachtige aantekeningen uit die tijd. Hij had ze herlezen en het was allemaal weer teruggekomen. Hij kon reconstrueren hoe het was gegaan. Hij vertelde zijn vrienden een korte samenvatting, maar het verhaal over Mirte was sinds het lezen van die notities door zijn hoofd blijven spoken.

Ze was klein en enigszins beschadigd maar met -misschien wel juist daardoor- een onverzettelijke uitstraling. Een gerepareerde hazenlip

en -zoals hij later ontdekte- een litteken onder haar linkerborst, omdat haar maagportier kort na geboorte niet had willen functioneren. En nog wat bleke strepen op haar arm. Het fascineerde hem allemaal mateloos -het ruw herstelde weefsel, de verhalen die erbij hoorden- wat zij nauwelijks begreep.

Wellicht ging het om het overwinnen van een achterstelling, die beschadiging, die haar een berustende fierheid gaf, met daaronder het vermoeden van een weggestopt verdriet. En misschien had hij dat herkend. Was hij ook beschadigd en daarom uitgelachen, zoals zij om haar lip. Zoals hij zich ook flexibel en meegaand voelde tot je tegen zijn gevoel van redelijkheid inging waarna hij niet langer te overtuigen was en zich verzette.

Zoals zijn vader hem niet had kunnen stimuleren of dwingen om in bomen te klimmen, schaatsen te leren, zoals hij pas ging fietsen toen hij dat zelf wilde. Het was faalangst, of niet toe willen geven aan angst. Of juist wel toegeven aan die angst. In ieder geval niet de angst oplossen door het te overstijgen en met enig bravoure of stoerheid toch maar te doen wat van je verlangd werd, want dat zou immers het toegeven betekenen aan de wil van die ander, die vader... die sterker was dan jij. Maar die ander was niet sterker, alleen ontdekte je dat pas later. Dat in je verzet je kracht lag. Was het een eerste spelen met dat verzet, een eerste afbakening van je eigen wensen en verlangens -en van je eigen angsten- geweest? Want die waren immers van jezelf, die angsten. Hij zag nooit een ander jongetje dat zo worstelde met zijn angst om te vallen, tenminste toen niet, toen zag hij dat nooit. Hij had er waarschijnlijk geen oog voor. Zijn vriendjes leken onstuitbaar in hun wilde jongensspelletjes wie het eerste, het snelste, het sterkste, wie het stoerste was. Veel later zag hij wel bange kinderen. En misschien was het wel zo dat juist omdat zijn vader zo graag wilde of zelf zo bang was -bang dat hij, zijn zoon, het niet zou kunnen of willen- dat het daarom altijd misging.

In ieder geval zag hij er iets van terug in Mirte. Ze was net zo lief en vriendelijk meegaand als hij totdat... totdat ze zich ingesloten voelde, totdat ze het gevoel kreeg belaagd te worden. Zij was een oudste kind net als hij -waar veel van verwacht werd. Misschien maakte het toen wel uit als je een meisje was. Het was hem als kind al opgevallen dat aan meisjes niet vaak gevraagd werd om -zonder angst- iets te doen wat ze nooit eerder gedaan hadden. Zij mochten blijkbaar bang zijn. Werden ze daarom sterkere vrouwen? Mirte had de ellende -pas achteraf bewust, want nog heel klein- meegemaakt van een operatie aan haar

maagportier. En iets ouder, om over de problemen van een hazenlip heen te komen. Het moest haar voldoende gekwetst hebben en er zou al vroeg een beroep gedaan zijn op haar vermogen zich te verbijten. En op te staan.

woensdag 25 maart 1981

Ze zagen elkaar voor het eerst bij de vergaderingen voor het oprichten van een wegloophuis. Een wegloophuis bedoeld voor psychiatrische patiënten die het in de inrichting niet meer uithielden.

Het was in 1981, in de tijd van de zogenaamde 'tegenbeweging', de protesten tegen kernenergie, tegen kernwapens, tegen de leegstand van kantoren en gebouwen, de tijd van de krakers. Ook in de psychiatrie rommelde het. In halve navolging van de 'democratische psychiatrie' in Italië, waar door verlichte geesten een wet was voorgesteld die de sluiting van de inrichtingen tot gevolg had, waren de inrichtingen -de gekkenhuizen- in Nederland ook onder vuur komen te liggen, of zo dacht men.

Een bont gezelschap van welzijnswerkers, zoekende studenten in de medicijnen, psychologie of pedagogie, geflipte groepsleiders, gefrustreerde verpleegkundigen en maatschappelijk geëngageerde universitaire medewerkers, aangevuld met enkele eeuwige actievoerders -verenigde zich om te bespreken hoe men de psychiatrische patiënt kon helpen. De uit de inrichting weggelopen gek werd enerzijds gezien als een heroïsch protesterende, die in opstand kwam tegen het onderdrukkende systeem dat de psychiatrie vormde, anderzijds als een zielig slachtoffer van datzelfde systeem.

Uit een mengeling van medelijden, sociale bewogenheid en met het revolutionaire elan aan te willen tonen dat de gevestigde orde geen zorg kon bieden aan de verschoppelingen van de samenleving, zouden de weglopers opgevangen worden in een gehuurd of gekraakt pand. Het gebeurde al in andere steden en Utrecht was met de verschillende inrichtingen in de stad en de nabij gelegen heuvelrug zeker een logische volgende plek voor een dergelijk initiatief. De weggelopen patiënten werden uiteindelijk -nadat alles zijn beslag zou vinden- begeleid door veelal incapabele vrijwilligers. Studenten en andere jongeren die vaak daarvoor nog nooit zelfs maar één psychiatrisch patiënt gezien hadden of die -in het ergste geval- zelf ook problemen hadden.

Dat ook in Italië de loslopende patiënten grote overlast veroorzaakten -ook omdat hun familie vaak niet tot opvang in staat was- en dat zij zo een bedreiging voor zichzelf of anderen vormden, en soms tot een zwerversbestaan gedwongen waren, werd nauwelijks in de analyse betrokken. Noch het inzicht dat gekte wellicht toch een gespecialiseerde behandeling vereiste. Zelfs de psychiaters die in Italië de nieuwe oplossing voor het 'probleem van de maatschappelijke uitstoting van gekken' bedacht hadden, kwamen deels al weer terug op hun ideeën.

Maar Italië was ook weer erg ver weg en dus kwam er uiteindelijk een weglouphuis in Utrecht -omdat het nu eenmaal in de lijn der dingen lag. De drang vrijwilligerswerk te kunnen doen voor een kwetsbare groep ging samen met de onvrede van de patiënten over de onpersoonlijke behandeling en bejegening binnen de muren van de klinieken. Een samengaan van twee, niets met elkaar te maken hebbende behoeftes. Het huis leidde uiteindelijk -vooral in het begin- een rumoerig bestaan met veel gebroken ruiten, klachten over burengerucht en daaropvolgend politiebezoek.

Enkele jaren later zou het initiatief wel in goede bedoelingen sterven, dachten veel mensen. De laatste vrijwilliger zou het in verwarring opgeven om er nog langer avonden door te brengen met de onrustige bewoners. Maar niets was minder waar. Hoewel het voortbestaan soms wankelde bleef het weglouphuis overeind. De onwaarschijnlijk lijkende alliantie van vrijwilligers en psychiatrische patiënten, was sterker dan menigeen dacht. Goed, er kwamen huisregels en de begeleiding werd beter georganiseerd, want met alleen warmte en een groot hart redde je het niet. Er moest subsidie aangevraagd worden en de bewoners moesten gaan meebetalen voor hun onderdak, en het revolutionaire elan verdween min of meer, maar het huis bleef bestaan.

Dat allemaal had hij niet meer van dichtbij meegemaakt, Maje. En ook Mirte niet, die hij bij de oprichtingsvergaderingen voor het eerst ontmoette. Lang daarvoor al was hij ermee opgehouden zijn betrokkenheid te tonen. Vele van de oorspronkelijke oprichters trokken zich schielijk terug, soms al voor het weglouphuis werkelijk van start ging. Het was misschien toch te bedreigend om je veilige en vrije studentenbestaan te combineren met een dergelijk diepgaand sociaal engagement. Sociale wetenschappen studeren was één ding, met psychiatrische patiënten in aanraking komen duidelijk een ander. De uitstoting was van alle tijden en van alle niveaus.

Met hun wetenschappelijk medewerker Reyer Willemsen -bij wie ze bijna allemaal studeerden- bezocht Maje met een groep psychologiestudenten het platform voor de oprichting van een wegloophuis. De bedoeling van het platform was de verschillende groepen en individuen die daarin geïnteresseerd waren samen te brengen. De verbreding zou het initiatief meer kracht moeten geven. Lange vergaderingen volgden, eens in de week, bij het Adviescentrum voor jongeren dat het initiatief had genomen. Ernst Radtke, vriend en collega van Reyer was er ook vaak bij, en Justus Vijver, ook een vriend en docent aan een sociale academie.

Reyer had ook een groep medicijnenstudenten weten te interesseren om mee te gaan. Zij probeerden binnen het behoudende bolwerk van hun studie wat aandacht aan alternatieve, maatschappelijk geëngageerde onderwerpen te besteden. Hoewel het in die tijd uit de mode was om de medische of biologische component van gekte te onderkennen -alles was immers door de sociale werkelijkheid bepaald- had Reyer daar wel aandacht voor. Om psychiatrische problematiek alleen maar te zien als een gevolg van een foute opvoeding of een ongelukkige socialisatie ging hem veel te ver. Maar ook alleen maar aandacht besteden aan biologische of genetische verklaringen voor gekte, was hem een gruwel. Hij stond meer een biosociale benadering voor waarin beide benaderingen een balans moesten vinden.

En zo kwamen kopschuwe medicijnenstudenten in aanraking met eveneens kopschuwe studenten in de sociale wetenschappen. De ook uitgenodigde vertegenwoordigers van patiëntengroeperingen waren eveneens op hun hoede en wilden hun belangen op eigen wijze verdedigen. Potentiële psychiaters in opleiding werden door hen als behorende tot het vijandelijke kamp -het medische establishment- gezien. De aankomend psychologen traden zij nauwelijks minder wantrouwend tegemoet, hoewel die zichzelf als natuurlijke bemiddelaars zagen. Het enige dat voor de aanwezige ex-patiënten telde was dat de psychiatrisch patiënt een onderdrukte mens was die onvoorwaardelijk gesteund diende te worden in zijn lijden en verzet. Elke analyse die daar bovenuit steeg was verdacht: 'logen'-praat of doktersjargon, beide onbegrijpelijk en in principe zelfs onderdrukkend.

Maje had bij de eerste vergadering al verschillende keren in haar grote maar toch priemende grijze ogen gekeken maar verder was er ogenschijnlijk niets noemenswaardig gebeurd. Hij was er niet van in

verwarring geraakt en had gewoon teruggekeken. Haar haar was van een wat donkerder blond met overal lichtere uiteinden waarvan hij niet wist of het door de zon gebleekt was of op een andere, niet-natuurlijke wijze.

Mirte had zich tussen alle vertegenwoordigers opmerkelijk genoeg voorgesteld als: 'Ik ben Mirte Brouwer en ik hoor bij geen enkele groep.' Iedereen hoorde namelijk bij een groep. Hij hoorde bij de groep van het Instituut voor ontwikkelingspsychologie die een krantje uitgaven over misstanden in de psychiatrie en het reilen en zeilen van alternatieve initiatieven. De medicijnenstudenten, het waren allemaal mannen, zaten in een groep, die de schaarse vrije studiepunten die ze naast hun zware co-schappen te besteden hadden, anders in wilden vullen. Pietje, een oudere zwerverachtige man met een lange geschiedenis van in en uit de inrichting, was 'gewoon gek' en zei dat ook zo, tot grote hilariteit van de aanwezigen. En vervolgens mompelde hij er onnavolgbaar vrolijk achteraan dat hij bij 'dat groepje van die jongens van Reyer' hoorde. Maar Mirte hoorde bij geen groep, hoorde ogenschijnlijk bij niemand.

vrijdag 27 maart

Het was de eerste echte lentedag geweest. Het begin van de warmere tijd. Maje onderscheidde eigenlijk maar twee lange seizoenen in het jaar die soms langzaam of juist plotseling overgingen van het ene in het andere. Ergens in het voorjaar was er een dag dat buiten de geuren veranderden. De koele geur van de winter -er was geen afwezigheid van geuren- maakte plaats voor een geur van opwarmende aarde en van uitbottend groen. Zonder dat de kou er al werkelijk door verdreven werd, was er iets zoels in de lucht. Die dag vormde de aankondiging van de warmere tijd ofwel zomer. En zo was er ergens in het najaar een dag dat je de eerste kou als een natte damp in de lucht bespeurde -als een extra accent in de al wat langer te ruiken vage verrottingsgeuren- zonder dat het al werkelijk kouder was. Dat was de dag die de winter aankondigde. De rest was alleen overgang van het ene naar het andere, maar niet als apart seizoen te onderscheiden.

Zo waren sommige planten en bomen al vroeg in de zomer uitgebloeid, voordat de temperaturen werkelijk aangenaam werden en zo kon een mooie najaarsavond nog veel warmte geven terwijl de ommekeer naar de winter al geweest was. Alles in de natuur was steeds bezig

te gaan en te komen, te groeien en te sterven. Alleen die paar tropische dagen in de zomer en de vriesperiode in de winter markeerden de bijna stilstaande hoogtepunten van de seizoenen.

De niet van tevoren vast te stellen dag in het voorjaar waarmee door geur en zoelheid de omslag werd aangekondigd en die andere dag die door zijn bijna onmerkbare kou in de lucht de winter aankondigde, dat waren de werkelijke omslagpunten. Die dagen leken hem ook lichamelijk en geestelijk te beïnvloeden, alsof zijn lijf op die voorjaarsdag van verwarmen naar koelen overschakelde terwijl zijn geest juist warmde aan de nieuwe ideeën en energie die in de lucht leken te hangen. Hij werd er ongedurig van. En op die najaarsdag schakelde zijn lijf weer naar winterstand en had hij het daarna al snel te warm wanneer er toch nog beter weer kwam. Zo had hij het dan ook nooit koud in de winter. Hij gebruikte geen handschoenen, zijn handen bleven toch warm. Maar zijn geest leek zich dan langzaam in zichzelf terug te trekken, gericht op rust en stilte. Hij kreeg iets onbeweeglijks over zich, maar dat was niet onprettig, hij hield zowel van de zomer als van de winter. Het was een tijd van bespiegeling en hij las altijd meer in de winter dan in de zomer. En zelfs als hij uitging leek het een persiflage op het uitgaan in de zomer: even met zijn vrienden Wessel en Segher ergens naartoe en kijken naar het gekrioel in een van de vele werfkelders in het centrum en dan door de kou weer snel naar huis. Niet om erg serieus te nemen. Het was alleen maar om die studentenflat waar ze woonden, even te kunnen ontvluchten.

Maje woonde daar al vier jaar en hij was eenmaal van etage veranderd, doorverhuisd van waar hij met zijn eerste vriendin Rosa tussen anderen woonde, naar de etage waar Wessel al woonde en Segher later een kamer kreeg. Met Rosa was het uitgegaan, ze kenden elkaar nog van de middelbare school. Binnen de flat verhuizen van de ene eenheid van acht kamers naar de andere, enkele verdiepingen lager, was de simpelste manier geweest om niet meer op elkaars lip te hoeven leven.

Wessel Keuchenius studeerde biologie en trok er vaak met vrienden op uit om vogels te spotten en planten te determineren. Zijn kamer was een jungle van hang- en klimplanten, varens, levende steentjes en cactussen, tussen steeds maar groeiende stapels vergelende kranten die hij nog moest lezen. Door zijn raam kwam alleen een groen waas van licht.

Segher studeerde toen nog voor basisarts. Vaak was hij er niet en zat hij bij zijn vriendin Grete Bussink die een betere kamer had

ergens ten noorden van het centrum, of hij was bij de broer van Grete - Harmen, die even verderop in het studentencomplex woonde- om samen naar muziek te luisteren. Segher had zijn kamer nauwelijks ingericht en kwam er bijna alleen maar om te studeren. Als hij dat weer een aantal dagen bij Grete had geprobeerd en de afleiding te groot werd, vluchtte hij vaak naar de flat om zich beter te kunnen concentreren. Ook was Greet -maar zo mocht je haar eigenlijk niet noemen, ze hechtte aan 'Grete'- het weleens zat dat hij altijd zat te blokken en eiste zijn aandacht of zijn vertrek.

Als Segher dan in licht-geïrriteerde toestand zijn eigen flat binnenkwam wilde hij eerst met Maje en Wessel koffiedrinken, daarna enkele uren studeren en vervolgens een partij schaak spelen. Maar de dikke *textbooks* lagen altijd klaar op zijn bureau. Hij hield zijn gordijnen dicht en droeg een Lennon-brillette met donkere glazen. Hij zei niet goed tegen daglicht te kunnen. Ook draaide hij soms harde muziek, die Maje goed kon horen omdat Seeg in de kamer direct naast de zijne woonde. Dat was eigenlijk de aanleiding geweest om wat meer met elkaar te spreken: de donkere klanken van Joy Division die door de muur denderden.

Vandaag was het weer die omslagdag in het voorjaar geweest en het leek al te toevallig dat hij die avond Mirte opnieuw tegenkwam. Ze was niet geheel uit zijn gedachten verdwenen geweest sinds die woensdagavond bij de wegloophuisvergadering, maar het was ook niet zo dat hij veel aan haar gedacht had. Meer was ze een vage aanwezigheid op de achtergrond geweest.

In die periode zag hij elke avond dat hij uitging wel iemand die zijn aandacht trok, over wie hij iets kon fantaseren, die oogcontact met hem maakte -althans dat dacht hij dan- of die een enkele keer hem aansprak. Dat het niet allemaal alleen in zijn hoofd zat merkte hij toen Rike hem eens op een studiegroepbijeenkomst vroeg wie dat meisje in die witte broek was die steeds naar hem had gekeken op een kelderfeest op een van de voorgaande avonden. Verlegen had hij het weggewimpeld: zomaar iemand waar hij naar keek en die ook weleens terugkeek. Volgens Rike was dat een eufemistische uitspraak, zoveel was er over een weer gekeken. Ze lachte wat pesterig tussen haar lange blonde haar door en Maje bedacht dat ze hem altijd over zijn liefdeleven ondervroeg. Steeds kwam ze naar hem toe op de vele uitgaansavonden waar ze elkaar tegenkwamen om te vragen of Jeltje er misschien nu was. Ze

was nieuwsgierig naar Jeltje, zei ze dan. Met Jeltje had hij een soort van affaire. En nu bleek Rike ook nog scherp in de gaten te houden welke oogcontacten hij onderhield. Iets waarvan hij dacht dat het onmerkbaar voor anderen plaatsvond. Het kwam niet in Maje op om te vragen waarom zij zoveel interesse had in de zaken van zijn hart.

Het was op de reggaeparty dat hij Mirte weer tegenkwam. Elke vrijdagavond vond in de tuinzaal van het NV-huis een door een groep Surinamers en Antillianen georganiseerd evenement plaats. Zware, bonkende reggaemuziek dreunde door de schaars verlichte voorzaal waar een lage mist leek te hangen, zoveel werd er geblowd. Hier was het dat je als witte Hollander het gevoel had een niet-onwelkome maar op zijn minst onverwachte gast te zijn, op een feest niet helemaal voor jou bestemd. Niet dat er weinig autochtonen op de party af kwamen, maar de sfeer was duidelijk exotisch, in die dagen nog iets nieuws.

In de volle zaal liep de temperatuur al snel op, temeer daar alle ramen en deuren gesloten dienden te blijven om geluidsoverlast voor de omringende buurt te voorkomen. Op de tafels die naar de zijmuren geschoven waren hingen zwarte jongens te blowen en te kijken naar wat er aan hen voorbijtrok. Vooral blonde meisjes kregen hun aandacht. In het midden van de vloer werd gedanst. Het was er altijd druk op de dansvloer. Hier werd niet langs de kant gewacht op degenen die aarzelend hun eerste passen zetten. Hier vond een wild feest plaats, maar op een sloom ritme: bas en drums in backbeat.

In de tweede zaal, door brede portalen met de eerste verbonden, werden op een groot scherm geluidloos speelfilms vertoond. Meestal van de meer heftige soort: inktzwarte thrillers en spetterende actie- of rampenfilms. Achtervolgingen door Venetië, een zeppelin die in een Amerikaans football stadion neer dreigde te storten, en meer van die dingen. Gebiologeerd of knetterstoned keek het publiek hier naar de voorstelling. Sommigen lagen uitgeblust of overweldigd op de vloer, anderen stonden mee te deinen op de denderende reggaebest die ook hier onverminderd doorklonk.

Enkele zwarte jongens droegen hun haar in dreadlocks en rood-geel-zwart-groene rastasymbolen op hun donkere kleding. De gekroonde leeuw van de stam van Juda, een vaandel tussen de voorpoten dragend, de enige heraldische leeuw die naar links is gekeerd, had hij wel eens gehoord. Vreemde religie, of was het wel een religie, waarbij de nazaten van zwarte slaven op Jamaica en andere Caribische eilanden

een van de laatste inheemse despotische heersers van het Afrikaanse continent tot de levende god op aarde hadden verkozen? Keizer Haile Selassie van Ethiopië zou die verlosser zijn, Ras Tafari, zoals aangegeven door de profetieën van Marcus Garvey, vlak voordat deze in 1916 als leider van een zwarte emancipatiebeweging van Jamaica naar de Verenigde Staten vertrok. Wanneer deze messias het teken zou geven zouden de rastafari's de repatriëring naar het beloofde land beginnen, een exodus uit het Babylon dat de westerse wereld was. Met boot en trein naar Zion. De dood van de keizer had dat geloof niet verminderd, integendeel, de beweging had nog aan kracht gewonnen. Men verwachtte elk moment de door de keizergod gecharterde schepen die de dreadlocks naar de oude slavenkusten van Afrika zouden terugvoeren en vandaar naar het beloofde land Ethiopië.

Wereldwijde bekendheid had de rastabeweging pas gekregen met de doorbraak van de muziek van Bob Marley. Maar net als de meesten wist Maje toentertijd niet veel meer van de achtergronden dan wat algemeenheden. Ook wisten nog maar weinigen dat Marley ziek was en nauwelijks twee maanden na die avond dat hij Mirte daar weer zag, aan kanker zou overlijden. Dat hij als een profeet begraven zou worden konden nog weinigen voorzien. Voorlopig klonken hier nog als nieuw de songs van wat later het laatste tijdens zijn leven verschenen album zou blijken te zijn.

*Two thousand years of history
Could not be wiped away so easily
Oh children, Zion train is coming our way
Get on board now
Zion train is coming our way*

Hij had eerst enige tijd in de filmzaal staan kijken naar de thriller die al even bezig was. Het was al laat, hij was pas rond twaalfen binnen komen lopen. Maar hier was dat eigenlijk het begin van alle dingen. In de hoek vooraan links bij het podium lag een meisje op de vloer in een zwart-wit geblokte ska-trui. Ze had een lange blonde vlecht en eerst leek het of ze gewoon was gaan liggen om in een andere houding naar de film te kijken. In Marathon Man lag Dustin Hoffman net in de tandartsstoel de vreselijkste martelingen te ondergaan van ex-kamparts Laurence Olivier. Misschien kwam het door die scène dat er niet onmiddellijk gereageerd werd, maar langzamerhand knielden wat mensen bij

het meisje neer om te zien of ze wel in orde was. Even later werd ze door een uitbundig lachende zwarte jongen overeind geholpen en naar buiten gebracht.

‘Zo Gillissen, heb je te veel gerookt!’ riep hij. ‘En mag dat zomaar op je zeventiende?’ Het meisje reageerde onmachtig. ‘Al die onervaren witjes ook, die dat hier moeten uitproberen!’

Hij droeg haar al roepend in zijn armen naar de uitgang. Omstanders zeiden dat hij drumde in een onlangs opgericht plaatselijk reggaebandje, wat misschien de gespierde bovenarmen in zijn strakke hemdje verklaarde.

Na deze scène liep Maje terug naar de eerste zaal en stelde zich op zijn gebruikelijke plek op, net achter de entreebalie. Hier kon hij in de gaten houden of er nog bekenden waren. Hier kon hij onopvallend iedereen zien die binnenkwam omdat ze rechts of links van hem de zaal in zouden lopen. Mirte had hij hier zeker niet verwacht, deze uitgaansgelegenheid leek hem op de een of andere manier niet iets voor haar -te wild, te veel buiten de orde van gewone dingen- maar toen hij enige tijd zoekend de zaal had rondgekeken ontdekte hij haar vlak voor zich.

Ze had hem ook al gezien en danste uitgelaten samen met een vriendin aan de rand van de volle donkere dansvloer. Ze had een blauw-wit gestreepte jeans aan, model werkmansbroek, die losjes om haar smalle heupen zat. Erboven droeg ze een kort, gebreid truitje in een oudroze kleur. Al dansend richtte ze zich op het midden van de zaal, maar kon het niet laten steeds even snel om te kijken. Toen ze zag dat hij dat in de gaten had, lachte ze en verdubbelde de energie in haar bewegingen. Hij voelde zich betrappt in zijn staren maar onmiddellijk ver-geven door haar reactie.

Nadat hij even naar de al overlopende mannenwc’s was geweest -herentoiletten kon je ze niet noemen- stond ze opeens met twee pilsjes voor hem. Enigszins ontdaan leek ze door haar eigen bravoure toen ze zei dat ze dacht dat hij daar wel zin in zou hebben. Ze was niet groot viel hem op nu ze naast hem stond, kleiner dan hij gedacht had. Maar er zat iets stoers en jongensachtig in haar lijf. Misschien had ze daardoor groter geleken.

Ze vroeg of hij ook naar de op handen zijnde blokkade van kern-centrale Dodewaard zou gaan en vertelde dat zij met Tijn en Wicher en hun andere vrienden een ‘basisgroep’ hadden opgericht voor dit soort acties, genaamd Spitskool. Hij vertelde haar over het kraakgroepje

Tosti waar hij samen met zijn studievriend Roelof, die zij ook vaak kende, deel van uitmaakte. Ook zij hadden besproken om eventueel samen naar Dodewaard te gaan. Om de namen Tosti en Spitskool lachten ze. 'Verhongerden zullen we daar in ieder geval niet,' zei Mirte.

Haar vriendin had nog even alleen doorgedanst maar voelde zich zienderogen minder op haar gemak nu Mirte zo lang met hem bleef staan praten. Uit zijn ooghoek zag Maje hoe ze al werd getaxeerd door een groepje breed lachende Surinaamse jongens die op de tafels aan de zijkant zaten. Net voordat één van hen in actie zou komen, uit bravoure tegenover zijn maten, kwam ze naar hen toe en vroeg aan Mirte of ze al wilde gaan.

'Nee, nog niet,' zei Mirte enigszins opgelaten, 'ik blijf nog even.'

Het leidde tot het vrijwel onmiddellijke vertrek van de vriendin, die het gevoel had gekregen zich noch bij hen noch alleen in de zaal te kunnen handhaven.

'*Heavy* bedoening is het hier, Maje!'

'Ach, het lijkt heel wat maar de zwarte jongens die dit organiseren zijn best oké en ze letten wel op dat er geen rotzooi getrapt wordt. Ja, gedeald wordt er wel en meestal komt het water van de met zilverpapier en gebruikte spuiten verstopte plees langzaam de gang inlopen, maar ik voel me hier toch wel veilig. Het is alleen lastig iets te bestellen aan de bar als je een witte man bent.'

'Hoezo?' vroeg Mirte.

'Nou, ze helpen eerst alle leuke vrouwen, wit of zwart, en dan alle zwarte jongens en dan komt er een hele tijd niks en dan wordt jou pas een blik gegund. Als witte man sta je hier het laagst op de sociale ladder. De truc is vooral niet te opdringerig te zijn of er stampij over te maken als iemand voordringt maar wel de hele tijd te laten weten dat je er nog bent door ze steeds glimlachend aan te kijken en een klein vingertje op te steken. Sommigen kennen me al van gezicht dus ik ben geloof ik al een treetje op de ladder hier gestegen.'

Hoewel ze naast hem stond bleef ze hem tijdens hun gesprek aankijken. Geen enkele keer dwaalden haar ogen de zaal in. Alleen wanneer er een tijdje een stilte viel en Maje de zaal inkeek, deed ze dat zelf na enige tijd ook. Ze leek daar telkens mee te aarzelen. Ook toen ze dansten op een nummer waarvan hij zei dat het zo goed was, bleef ze hem onophoudelijk aankijken. Maje begon zich bijna bezwaard te voelen dat zijn ogen niet tot een dergelijke onverdeelde aandacht in staat waren. Hij was er misschien te verlegen voor. Het vreemde was dat ze

met de stiltes die soms in hun gesprek vielen geen moeite leek te hebben. Maje was er op beducht dat vrouwen die stiltes maar weinig toereerden. Zijn vroegere vriendin Rosa Meester leek altijd wel te willen praten en haar woordenstroom had hij op de juiste momenten met reacties leren onderbreken. En ook Jeltje, de vrouw uit Nijmegen die hij soms zag en die soms bij hem bleef slapen, wenste veel bevestiging op haar kordate uitspraken en een reactie van ontkenning of relativering op uitgesproken twijfels.

Om een uur of vier toen de grote zaallichten aangingen ten teken van het einde van de nacht, hing er een zachtmoedige stemming tussen hen, alsof ze elkaar al veel langer kenden en zij beiden in ongehaaste bespiegelingen verzonken waren. Hoewel de situatie om hen heen snel verloederde -de dronken en stoned jongens die na urenlang op tafels gehangen te hebben probeerden te gaan lopen, de meisjes die verdwaasd nog verder wilden dansen- kon hij zich er niet toe brengen voor te stellen onmiddellijk weg te gaan. Hij bleef hangen in het moment waarin hun harmonie zo mooi contrasteerde met de verlopen omgeving. Hij voelde zich prettig onbeweeglijk.

‘Zullen we ook maar eens naar buiten gaan?’ vroeg Mirte uiteindelijk.

Ze liep met haar fiets aan de hand met hem mee omdat zijn fiets nog bij het creatief centrum stond, een eindje verderop aan de overkant van de Oudegracht. Daar was hij eerder op de avond geweest met Segher en Grete maar die hadden toen gekozen voor een rustig vervolg met zijn tweeën en waren naar huis vertrokken. Naar Gretes huis natuurlijk.

Toen ze samen opfietsten vroeg hij toch maar of ze met hem mee wilde gaan. Bij een eerste ontmoeting vond hij dat bijna ongepast. Hij vermoedde ook dat zijn poging weinig kans van slagen had maar wilde wel duidelijk zijn over zijn intenties.

‘Nee Maje, ik heb nog een nachtelijke afspraak en ik ben al veel te laat.’

Ze lachten allebei om de manier waarop die mededeling er plompverloren uit kwam en op de brug bij de Tolsteegsingel waar haar route naar links en de zijne naar rechts bleek te gaan kusten ze elkaar. Het afscheid was wat verlegen maar ook samenzweerderig als ondeugende kinderen. Hij vroeg of ze een stukje kauwgom wilde. Ze hoefde niet.

***

Terwijl de eerste dikke druppels van een tropische regenbui op hen neerkwamen vluchtten de meeste gasten van het terras naar binnen toe. De meisjes brachten de volgende ronde bierflessen en keken beurtelings onzeker naar hen en naar boven waar de wolken zich samenvakten. Wilden zij hier nog wel blijven zitten want het ging nu echt regenen. Met een grinnik en een gemompeld *'we are used to rain,'* maakte Segher duidelijk dat ze op het terras wilden blijven. Wellicht was het een eerste aankondiging van het binnenkort startende regenseizoen, maar de bui had niet veel om het lijf, het bleef ondanks de aanwakkerende wind bij onregelmatig vallende druppels. Ze waren nu de enigen die nog op de terrassen buiten zaten en werden met verbazing vanonder de arcaden aangestaard.

woensdag 1 april

De volgende woensdag, het was een voorzomerse avond op het terras van het café bij het Ledig Erf, sprak ze hem opnieuw aan. De wekelijkse vergadering ter oprichting van het wegloophuis was daar geëindigd en ze hadden allebei al te veel Duvels gedronken. Ze was weer meegekomen met het groepje 'medicijnmannen' zoals zij ze benoemde.

Zelf studeerde ze pedagogie, wat hij al sinds vrijdag wist. Hij had met Hans staan praten, een jongen met wilde zwarte krullen en een kleine baard, een van de medicijnenstudenten die normaal gesproken ook bij die groep aan tafel zou zijn gaan zitten, maar het nu blijkbaar interessant vond om eens een andere invalshoek te horen.

Het was Majes ervaring dat de opinies die Reyer en anderen uit hun krantgroep verkondigden vaak tegendraads gevonden werden. Dat was ook wat hem er in aantrok en misschien wel de belangrijkste reden waarom hij zich bij hen aangesloten had. De denkbeelden had hij zich nog maar half eigengemaakt. Maar het paste bij zijn eigen natuur steeds een standpunt in te nemen dat niet overeenkwam met wat iedereen bijna als vanzelf aannam. Waarom zocht iedereen altijd naar consensus, soms op grond van niets leek het wel, of bij de gratie van een maar half en half elkaar begrijpen? Het was zoveel leuker advocaat van de duivel te spelen, verschillende waarheden naast elkaar te plaatsen en te zien hoe je zo verder kwam, desnoods met een ruzieachtige argumentatie.

Hij wilde niet napraten over wat in de vergadering door hen -de krantgroep- gezegd was, hij wilde ook niet de vertaler van de woorden van Reyer zijn, en hij zei dat ook met zoveel woorden tegen Hans die

geïntregeerd leek te vissen naar meer van wat hij te horen had gekregen.

Mirte was al een paar keer langs gekomen om -telkens wanneer iemand van hun groep een volgend rondje gaf- te vragen of zij ook nog iets wilden drinken. Steeds ook keek ze daarna met haar oplichtende ogen vanaf haar zitplaats hem even aan. En Majes ogen werden naar de hare getrokken als hij al formulerend langs Hans heen keek om zijn gedachten helderder te krijgen. Hij vond het spannend hoe ze openlijk zijn ogen zocht.

Ook al zat Hans nu niet tussen hun groep aan tafel, bij een nieuw rondje werd hij niet overgeslagen en van de weeromstuit Maje ook niet. Mirte was zo slim om telkens aan te bieden de drankjes te gaan halen en nam de portemonnee over van degene die het rondje zou betalen. Zo had ze telkens een excuus om weer vrolijk en deels suggestief aan Maje te vragen of hij nog iets wilde.

Uiteindelijk kwam ze bij hen tweeën staan en na even vond Hans een excuus om naar de groepstafel te gaan. Hij ging zitten op de plek die Mirte had opengelaten. Voelde hij wat er aan de hand was door de prettige spanning die meteen in de lucht hing toen Mirte bij hen stond of was hij daar argeloos over?

Mirte en Maje praatten verder, staande op het terras van de Bijlhouwersbrug waaronder de Kromme Rijn de stad instroomde om Oudegracht te worden. Het ging over het weglouphuis en over hun beider studiefrustraties, maar er was meer aan de hand. Ze stonden naar elkaar te stralen en hun ogen zochten naar iets in hun binnenste. Waarover ze spraken maakte niet langer uit, voelde Maje, het had ook over hele andere dingen kunnen gaan, zolang de een of de ander er maar enig belang in zag. Hij had de prettige gewaarwording dat hij alles direct kon zeggen, zonder reserves, zonder al te veel omhaal van woorden. Zonder rekening te moeten of willen houden met wat zij er eventueel van zou vinden. Zelfs de keuze van de onderwerpen was geheel vrij.

Zo had hij zich nog maar weinig gevoeld in gesprek met iemand die hij nog nauwelijks kende. Met Segher misschien in het eerste begin. Een koortsachtig aftasten zonder reserves, de woorden in een stroomversnelling. Mirte leek hem zonder terughoudendheid in alles op de juiste waarde te schatten.

Ze vertelde hoe het afgelopen was met de korte blokkade van kerncentrale Dodewaard, afgelopen zondag, een korte prikactie. Er waren dat jaar al meer korte blokkades geweest, ook over de grens in het

Duitse Brokdorf en de antikernenergiebeweging leek aan kracht te groeien. Er waren ongeveer tweehonderd mensen geweest het afgelopen weekend. Ze waren hardhandig verwijderd door de ME die de voor het toegangshek op de grond zittende -met de armen in elkaar ge- haakte- kluwen mensen ruw had losgetrokken.

Tijn, ook een van de aankomende dokters, meldde zich nu bij hen. Hij leek wat gehaast, wierp een snelle blik op Maje en probeerde haar over te halen mee naar huis te gaan. Tijn bleek haar vriend te zijn, wat Maje enigszins overviel. Ze had vrijdagnacht haar 'nachtelijke afspraak' niet verder toegelicht, niet uitgelegd om wie het ging. Deze mooie jongen, met zijn scherpgesneden gezicht, gebruid gelaat, zijn donkere wenkbrauwen, bruine ogen en sluike zwarte haar, was dus haar vaste vriend en had mogelijk het contact tussen Mirte en hem steeds kunnen volgen.

Zij wilde nog niet gaan, waarop hij -lichtelijk geïrriteerd, zo zag Maje aan zijn schichtige blik- naar hun groep terugliep. Hij wilde blijkbaar zijn ergernis niet laten merken. In hun kringen gold zoiets als ongepast. Jaloezie werd zeker als een herkenbare emotie gezien -en was als zodanig wel acceptabel- maar alles wat maar enigszins rook naar het claimen van de ander, vormde een nieuw taboe. Van mannen leek dat nog minder geaccepteerd te worden dan van vrouwen. Je kon wel zeggen dat je jaloezers was maar er niet naar handelen.

Even later kwam Tijn weer terug. Door iets in Mirtes linkeroor te fluisteren en zijn rug naar Maje te keren dwong hij haar opzij te draaien zodat hun bijna onophoudelijk oogcontact verbroken raakte. Na een schuchter gemompeld, maar veelbetekenend afscheid vertrok Tijn. Een toezegging dat zij hem naar zijn huis zou volgen deed ze niet. En Mirte bleef Maje steeds aankijken voor zover mogelijk. En hij keek soms maar even naar zijn schoenen.

Een korte stilte volgde en Mirte en Maje stonden wat naar elkaar te glimlachen. Het gesprek ging nog even verder over de problemen van zingeving in het studentenbestaan maar het was duidelijk dat op een metaniveau iets heel anders aan de orde was.

Toen even later Wicher en Hans en nog wat anderen uit hun groepje van tafel opstonden ten teken dat ze weg wilden gaan, werd Mirte geroepen. Wicher, die bij haar in huis bleek te wonen, vroeg of ze mee zou fietsen of toch nog naar Tijn zou gaan. Ze aarzelde merkbaar na deze onbevagen vraag en besloot toen toch maar met hem mee te fietsen, daarmee de vraag opwerpend of het niet erg theatraal van haar

was geweest om niet met Tijn mee te gaan. Zonet wilde ze immers nog blijven. Er waren sinds zijn vertrek nog maar enkele minuten verstreken. Of wilde ze juist duidelijk maken dat ze door met Wicher mee te gaan, naar haar eigen huis ging en Tijn niet naar zijn huis zou volgen? Ze leek er in ieder geval verlegen mee dat ze gedwongen werd tot een snelle keuze, de tweede in zo'n korte tijd.

Met een verliefd gevoel fietste hij zelf even later naar huis. Hij vond zich al weer snel onder de indruk: een paar blikken, een kort praatje, een zinding in de bijna-zomerlucht, veel was er niet nodig om hem het hoofd op hol te brengen, die ogen... Wat zou het ook, hij voelde zich vrij, het los-vaste contact dat hij had met Jeltje uit Nijmegen stelde van beide kanten niet heel veel voor -zo kwam hem nu wel uit om te denken- en de spanning die in de lucht hing was duidelijk ook van Mirte afkomstig, dus over haar vriendje moest hij zich maar niet te druk maken. Hij had haar afwijzing om met Tijn mee te gaan wel grappig gevonden. Met dat theatrale zou hij later nog nader kennis maken.

***

Op de luchthaven van Miri liep Segher opnieuw gespannen naar het grote raam van de wachtruimte dat uitkeek op het platform. Zo nu en dan landde er een klein propellervliegtuig, komend uit de binnenlanden. Ze waren pas op het laatst zichtbaar omdat ze door het dikke tropische wolkendek heen braken vlak voor ze de landingsbaan naderden. Zijn vliegangst speelde hem merkbaar parten. In een groter toestel had vliegen nog iets abstracts, vertelde hij altijd. Dan kon hij zich redelijk afsluiten van het gebeuren door zich in zijn stoel op te sluiten in een boek en zo min mogelijk aandacht te besteden aan zijn omgeving. Nu zag hij op tegen de vlucht naar Bario. Met zo'n kleine Fokker waar minder dan 20 mensen in konden zat je praktisch altijd bij een raam. De nabijheid van een van de twee propellermotoren en de waarschijnlijk abrupte bewegingen van het toestel bij het stijgen en dalen en in bochten, boezemden hem nu al zoveel angst in dat hij er afwezig van werd. Net of de grapjes en opmerkingen van zijn vrienden nog slechts met grote vertraging tot hem doordrongen.

Even later zag Maje hem wit wegtrekken toen Segher vanaf zijn plaats pal achter de cockpit een ringvormige hendel op de grond zag vallen terwijl de tweede piloot de instrumenten aan het checken was.

Het gelach van de piloten over de gebeurtenis leek hem niet gerust te stellen. De motoren liepen al, maar Segher keek niet naar buiten. Boek nog steeds in de hand had hij in de oorverdovende herrie het lezen al opgeven en leek hij zich met grote knikkende bewegingen van het hoofd te concentreren op een vierkante decimeter van de formica wand vlak voor zijn gezicht.

‘Als je niet beter wist zou je denken met een autist op stap te zijn,’ grapte Maje tegen Harmen die voor hem zat. ‘Hij weigert altijd te geloven dat het goed zal gaan, ziet het als een vorm van bezwering als het lukt. Als één van de passagiers er niet in gelooft, gaat het fout. En die ene is hij dan, een vorm van magisch denken.’

‘Ach, laat hem maar even. Hij heeft het moeilijk, maar ik zou niet weten wat je nu tegen hem moest zeggen om hem gerust te stellen.’

Dat de piloten de cockpitdeur open lieten om luid en lachend met de Kelabit passagiers de laatste nieuwtjes uit te wisselen moest Segher een doorn in het oog zijn. Zich onttrekken was nu helemaal niet meer mogelijk. Vliegen met zo’n toestel had voor Maje iets van een kermisattractie die net niet duizeligmakend was. Op hem had de vrolijkheid van bemanning en passagiers wel een geruststellend effect, maar dat was even irrationeel.

De tussenlanding in Marudi was inderdaad abrupt: plotseling daalden ze en voor je het wist raakten de wielen al de grasbaan en stond het toestel stil.

‘Dit is veel échter vliegen,’ had hij na uitstappen tegen Segher gezegd, zijn arm om hem heen slaand, maar deze reageerde erg lauw. Zelf vond Maje vliegen met een groter toestel juist angstwekkender omdat je jezelf in slaap liet sussen door het afstandelijke karakter ervan. Hij kon zich altijd maar slecht concentreren op een boek in die grote metalen sigaren waar je met honderd mensen of meer in zat, boven op elkaar gedrukt. Hij had altijd het idee op te moeten letten op mogelijke signalen dat iets niet in orde zou zijn, zeker bij het stijgen en dalen. Alsof je afsluiten, zoals Segher deed of probeerde te doen, juist de gevaren op zou roepen. Ook een vorm van magisch denken. Het was maar de vraag welk soort vliegangst erger was, maar Segher leek er meer onder te lijden, wilde er niet over praten zolang de vluchten nog niet voorbij waren.

Na Marudi was het landschap dichter bebost. Zo nu en dan waren geelbruine rivieren zichtbaar die zich door de schijnbaar onafzienbare broccoli slingerden. De rivieren waren zo geel van al het

meegevoerde slib, losgewoeld door de grootschalige houtkap in het binnenland. Je kon duidelijk de door sleepboten voortgetrokken vlotten met boomstammen zien. Ook waren er, als je beter keek, grote open plekken in het bos te zien waar hier en daar wat lage lichtgroene begroeiing de shade schijnbaar verdoezelde.

Kort daarna vlogen ze vlak over dichtbeboste bergruggen. Hier zou de Twin Otter niet zomaar ergens op een veldje kunnen landen was zijn gedachte. Veel longhouses mochten dan een airstrip hebben, de afstanden waren vrij groot.

In de tweede wereldoorlog waren in de buurt van deze pieken Major Tom Harrison en zijn groep van Britse en Australische parachutisten geland. De commando's organiseerden de lokale bevolking in een guerrilla tegen de Japanse bezetter en legden de eerste airstrip bij Bario aan. Vóór die tijd betekende de reis van Marudi naar Bario een trektocht van twee weken. De scherpe ruggen en diepe kloven, waar ze nu overheen vlogen, moesten toen te voet doorkruist worden, al kappend door het moeilijke terrein, zo vertelden hun reisgidsen.

Harmen had ondertussen een gesprek aangeknoopt met een man uit Bario genaamd Shep. Deze had een winkel aldaar en vertelde dat zijn broer wel met zijn truck op de airstrip zou zijn en dat deze hen onderdak zou kunnen verschaffen. Maje werd even in het gesprek met de voortdurend lachende Shep betrokken. Segher, zittend aan de overkant, keek nu strak naar buiten, het dichtgeslagen boek nog steeds in zijn handen geklemd, zijn hoofd zachtjes knikkend.

Ook Maje keek naar buiten. Kale rotsen waren er te zien, omhoogrijzend uit de jungle. En uit de bomenmassa stegen witte wolkenflarden op. Het regenwater van net gevallen buien verdampte al weer uit het warme woud.

De geschiedenis met Mirte liet hem niet los. Zij bleef door zijn hoofd spelen. Die meest onbegrepen liefde. Nadat hij zijn vrienden op het terras in Miri over de grote lijnen verteld had kwamen nu steeds meer details naar boven. Het was of er nu ruimte genoeg was in zijn hoofd om de herinneringen toe te laten. Toch was hij zich er niet van bewust het verhaal verdrongen te hebben. Hij had er alleen nooit zo uitgebreid over gepraat. Het moesten de notities zijn die hij onlangs had herlezen. En dan waren er nog die onrustige dromen die hij had. Die gingen niet alleen over Mirte, maar over allerlei nauwelijks na te vertellen dingen. Hij had het idee dat de zware malariapillen een woest dromenland opriepen. Ook Segher en Harmen klaagden erover. Segher

had natuurlijk weer achtervolgingsdromen, hij wist niet beter dan dat hij die met tussenpozen had. Maar ook Harmen die nooit dromen navertelde was dat nu wel gaan doen. En het was alsof de dromen die Maje had de flarden over Mirte opriepen die steeds in hem opkwamen. Hij moest thuis die aantekeningen nog maar eens nalezen.

woensdag 8 april

De volgende woensdagavond was er geen platformvergadering. Wel werd er door de psychologengroep een bijeenkomst gehouden in het huis van Reyer Willemsen, de gedreven wetenschappelijk medewerker bij wie Maje en de anderen studeerden.

Het was een avond vol strategiediscussies geworden. Als groep verbonden aan het Instituut probeerden zij zich in te zetten voor alternatieven op het gebied van de psychiatrie. Het idee om in navolging van andere steden een wegloophuis op te richten kwam weliswaar niet uit hun koker maar had hun onmiddellijke interesse. Zij wilden het initiatief vooruit helpen.

Het Adviescentrum voor jongeren kwam steeds vaker in aanraking met jeugdigen die wegliepen uit de psychiatrische inrichtingen. Andere vormen van hulpverlening voor hen vinden was moeilijk. De instellingen voor ambulante zorg -waar je niet verbleef, maar naartoe ging voor hulpverleningsgesprekken- waren nauwelijks ingesteld op die groep. Eerst een wachttijd van weken of maanden doorstaan en daarna eenmaal per week een gesprek van een uur met een hulpverlener -het beantwoordde niet aan hun behoeften.

Het Crisiscentrum op de Lange Nieuwstraat had ook geen mogelijkheden voor verblijf. Je kon er naast de intensieve hulp wel enkele nachten blijven slapen, maar daarna was een opname in een inrichting het enige alternatief. Of weer opnieuw op eigen benen proberen staan. Het Crisiscentrum had immers maar één bed voor tijdelijke opvang.

De psychiatrische kliniek in gaan of het helemaal zelf zien te rooien met een enkel gesprek per week, iets anders leek niet mogelijk. Twee uitersten waar zich niets tussen bevond. Er was geen vrijplaats waar je kon logeren, zonder al te veel therapeutische bemoeienis. Er bestond geen hulpverlening op afroep, wanneer je daar zelf om vroeg of wanneer je dat direct nodig had. De combinatie van intensieve hulp wanneer je dat wilde en ondertussen verblijven in een soort hotel of woonplek, bestond niet. Ook als je gedurende een korte periode wat

vaker met een hulpverlener wilde spreken kon dat niet, alleen in de kliniek misschien. Maar de kliniek behandelde je vaak onpersoonlijk en je was er niet vrij. Je raakte daar geïnstitutionaliseerd, afhankelijk van de kliniek, wat de zaken alleen maar erger maakte.

Tussen een plaats op de wachtlijst en een opname zat alleen crisishulpverlening. Maar die leidde tot een opname als je niet te handhaven was in je eigen woning of daar zelf niet langer wilde blijven. Vooral voor jongeren die doordraaiden en ook nog bij hun ouders woonden was het moeilijk. Maar ook voor de zogenaamd moeilijke patiënten die genoeg vrijheidsdrang hadden om het in de kliniek niet langer uit te houden, was er geen alternatief. Het wegloophuis zou die vrijplaats waarschijnlijk ook niet kunnen bieden maar het was een sympathiek initiatief.

Gretig waren ze ingegaan op de uitnodiging van het Adviescentrum voor jongeren om deel te nemen aan het platform voor de oprichting van een wegloophuis. De groep medicijnenstudenten erbij betrekken had hen een goede stap geleken, maar op de eerste vergadering werden zowel zij als de medicijnmannen argwanend bekeken. Sommigen van de mensen van het Adviescentrum en de enkele vertegenwoordigers van de patiëntenbeweging vonden die universitaire interesse maar bedreigend. De weglopers moesten geen studieobject worden en het wegloophuis geen werkplek voor vrijwilligers of een stageplaats voor studenten die niet serieus begaan waren met het lot van de psychiatrische patiënt. Wie dachten zij wel dat ze waren?

Die argwaan was gedeeltelijk succesvol bestreden in de eerste bijeenkomst, maar hoe nu verder? Was het niet elitair om met relatief weinig betrokkenen uit de patiënten- en cliëntenbeweging verder te gaan en om juist voor die groep te bedenken hoe het wegloophuis moest worden? Allicht, maar zoals ze wel vaker ontdekt hadden zou het erbij betrekken van allerlei ex-patiënten het initiatief misschien in de kiem doen smoren.

‘Ze zullen het vergaderen uiteindelijk bijna onmogelijk maken. De patiënten zullen het waarschijnlijk alleen maar zien als een protest tegen de inrichting,’ vond Reyer. ‘Werkelijk nadenken over een oplossing ergens tussen de gevestigde psychiatrie en het harde leven op straat zal moeilijk voor ze zijn. Om zoiets op te zetten moet je juist gaan samenwerken, zelfs met de in hun ogen verfoeide inrichtingen. Zij willen alleen maar dat de bestaande zorg de hulp verleent zoals zij die wensen en zullen zich daarbij weliswaar eisend en protesterend, maar

uiteindelijk passief opstellen, niet creatief. Kwaad en verbitterd -omdat ze zich tekort gedaan voelen- leidt een dergelijke opstelling slechts tot een verzoek om verbetering van de bestaande zorg. Niet tot werkelijk alternatieve oplossingen. Om met hen constructief aan iets vernieuwends als een wegloophuis of andere oplossing te werken zal zeer moeilijk zijn, tout court. In het wegloophuis vindt immers helemaal geen behandeling plaats, terwijl ze au fond juist meer behandeling of een betere behandeling willen. Begrijp me goed, hun wensen vind ik volstrekt legitiem, maar hen betrekken bij een pril alternatief als dit is waarschijnlijk de dood in de pot. Het zal verzanden in discussies over welke inrichtingen het best en welke psychiaters het slechtst zijn. Die paar gekken die uit zichzelf afkomen op de vergadering zijn welkom, maar laten we ze er niet actief bij gaan zoeken.'

Hoewel Rolf en Maje en de anderen het er instinctief mee eens waren, bleef er een twijfel hangen. Het voelde toch als het buitensluiten van de groep waarvoor je het allemaal deed. Wellicht had de geringe betrokkenheid die zij later voelden, toen het wegloophuis eenmaal functioneerde, hierin zelfs zijn origine gehad. Wat wisten ze er eigenlijk van, van psychiatrie en gekken, dacht Maje. Behalve Pietje, het oude zwerverachtige mannetje dat hun eigen werkgroepbijeenkomsten bezocht -waar zij de inhoud van het volgende nummer van hun antipsychiatriekrant bespraken- kende Maje geen mensen die met de psychiatrie in aanraking waren geweest. Piet had de groep ooit leren kennen bij een bezoek aan de inrichting waarin hij toen verbleef. De ietwat ruigere geschiedenis van de groep, toen ze nog ludieke acties ondernomen op inrichtingsterreinen -muziek gaan spelen op de binnenplaats- was vóór Majes tijd geweest. Zelfs kende hij in zijn directe omgeving geen mensen die ergens in therapie waren of iets dergelijks. Of misschien waren ze er wel, maar spraken ze er nooit over.

Piets deelname aan hun groep was op zijn zachtst gezegd altijd lastig. Terwijl zij de voorbereide stukken wilden bespreken, wilde Piet liever dat ze actie gingen voeren. Zijn aanwezigheid werd getolereerd, hij was welkom, zijn onsamenhangende verhalen werden aangehoord, maar vaak was het nodig hem met argumenten het zwijgen op te leggen wanneer er werkelijk vergaderd diende te worden. Maje was elke keer verbaasd over die vertoning maar had wel het idee dat Piet, doordat hij geaccepteerd werd, eerder bereid was zich aan te passen, zijn oproepen tot actie verwaterend tot een onbestemd gemompel over hoe het koningshuis achter elk complot zat.

Zoals altijd had de overtuigende, met Franse uitdrukkingen doorspekte betoogtrant van Reyer een zeker verlamdend effect op Maje. Hij was het er als vanzelfsprekend mee eens, vond het moeilijk verder iets te bedenken, noch om tegenargumenten te verzinnen, noch om het verhaal met aanvullingen te ondersteunen. Hij vermoedde dat Reyer juist tegengesproken wilde worden -die hield van debatteren. Ook dacht Maje dat hij hen juist daartoe uitdaagde zodat zij zelf de analyse verder zouden kunnen voeren.

Rolf bracht in dat het met gekken weliswaar lastig praten zou zijn, maar dat hun zogenaamde vertegenwoordigers in patiëntenbelangengroeperingen toch moeilijk buiten de deur te houden zouden zijn.

‘Soit,’ antwoordde Reyer, ‘het is een democratisch platform dat we ondersteunen en dus kan in principe iedereen meepraten. Het gaat me er ook niet om dat te verhinderen. Maar jongens, jullie weten welke effecten onze analyses soms op hen hebben. Voor je het weet worden we beticht van het ondersteunen van het systeem. Zeker als we voorstellen om het in Utrecht eens anders te doen, meer in overleg met de gevestigde zorginstellingen. Alsof psychiatrie iets is wat je op simpele wijze anders kunt organiseren. Nee, dat zal een lastige weg zijn. Het is juist beter de psychiaters erbij te betrekken. Maar we zullen ervan beticht worden te heulen met de vijand. Alsof de revolutie begint met een paar weglopers die alleen maar klagen over hoe slecht ze behandeld zijn, en die -begeleid door onkundigen- in een pand zonder voldoende voorzieningen gaan zitten! En die ongecontroleerde verwijzingen naar de Italiaanse democratische psychiatrie ben ik onderhand ook zat! Wij zijn er geweest, Rolf -en jij ook Martin- in Italië en jullie hebben ook gezien dat het niet zo makkelijk is als een 35-jarige gek, die vanaf zijn twaalfde opgesloten heeft gezeten, opnieuw bij zijn bijna-bejaarde ouders aanklopt.’

Rolf Bokhove en Martin Hooft waren al enige tijd geleden afgestudeerd maar deden nog mee aan de krantgroep en andere activiteiten op het Instituut. Na afloop was hij met Rolf naar het trefpunt gegaan, zoals het genoemd werd. In de vele obscure werfkelders van de binnenstad vonden elke avond wel party's plaats. Begonnen als een ontmoetingspunt voor medicijnenstudenten was dit trefpunt al snel verworden tot een van de vaste stekken van het actiewereldje van Utrecht. En zo waren er meer van die party's: op woensdagavond van medicijnen, op

donderdagavond van pedagogie en er waren ook onregelmatige trefpunten van sociologie en psychologie.

De meer nette dokters in opleiding en de corpsballen onder hen, hadden zich bij deze tref al snel laten afschrikken door de punk- en new wave muziek en het uiterlijk van de bezoekende krakers en wat er verder in hun gevolg meekwam. In de tijd van een paar maanden was de overname compleet. Een teken des tijds. Verschillende groepen medicijnenstudenten wilden geen bardiensten meer draaien. De Spitskoolgroep, waar enkele medicijnmannen zoals Hans, Wicher en Tijn, deel van uitmaakten, wilde de zaak wel voortzetten en zocht hulp in de actiewereld. Zo kwam het dat zelfs het kraakgroepje waarin Maje zat eens in de maand een avond verzorgde, hoewel er in hun midden maar één student medicijnen was: Joos.

Bij die gelegenheden verzorgde Maje de muziek. Omdat hij slechts over beperkte middelen kon beschikken -twee cassettespelers en een mengpaneeltje- spendeerde hij thuis vele uren aan het samenstellen van mixbandjes. Het juiste mengsel, in de juiste volgorde, van spetterende punk, dreigende doom en oppeppende reggae, moest het doen. In zijn perfectionisme probeerde hij de nummers zodanig afwisselend op de tapes te plaatsen dat hij die later in de kelder zoveel mogelijk kon laten doorlopen. Op het ene bandje via de koptelefoon een nummer zoeken wat voor dat moment het meest toepasselijk zou zijn, terwijl op de tweede speler een ander bandje liep, was bijna ondoenlijk. Het lawaai in de kelder was simpelweg te luid. Direct proberen in te gaan op verzoekjes van bezoekers werd daarmee praktisch onmogelijk. Meestal zei hij in dat geval dat het gewenste nummer er over enige tijd vanzelf wel aan zou komen. De dronken punks namen daar eigenlijk geen genoegen mee, maar waren meestal te losgeslagen om hun dreigementen kracht bij te zetten. De meeste bezoekers waren rustige liefhebbers van het nachtleven die al rokend en kletsend langs de dansvloer stonden waarop ze zich soms even uitleefden.

Hoewel het een plek was waar hij Hans en zijn vriendin Lotte en anderen van de Spitskoolgroep vaker gezien had, had hij Mirte er nog nooit getroffen. Hij kon zich niet voorstellen dat hij haar eerder over het hoofd zou hebben gezien. Nu was ze er echter wel en ze kwam meteen naar hem toe.

Ze was hem nog achterna gefietst op die avond van het Ledig Erf, vertelde ze. Ze had Wicher uiteindelijk toch alleen naar huis laten fietsen hoewel ze met hem vertrokken was -waarschijnlijk met de

smoes bij nader inzien toch naar Tijn te willen, dacht Maje- en was hem gevolgd.

‘Waar naartoe dan, Mirte?’

‘Nou, naar die brug waar we eerder ´s nachts afscheid hadden genomen, toen we uit het NV-huis kwamen, en jij rechtsaf ging. Ik dacht: ik haal je wel weer in, Maje, maar je was me te snel af. En ik wist niet precies waar je woonde in die flat...’ Ze aarzelde even. ‘Wat ´n mens, hè!? Denk je dat nou niet, Maje? Die rare vrouw fietst je zomaar achterna, terwijl ze net daarvoor zelf van je wegging.’

Hij zei dat hij het heel mooi vond en helemaal niet raar, want dat hij dat zelf ook wel eens gedaan had met eerdere vriendinnen: ze achterna gefietst terwijl er nog niet zoveel aan de hand was. En dat hij verbaasd was dat vrouwen dat blijkbaar ook deden, laat staan dat ze hém achterna fietsten.

‘Ik ben ook geen gewone vrouw, Maje.’ Weer hield ze even stil. ‘Ik was nog pas geleden zo woedend, Maje, toen Tijn verliefd was op een ander. En nu voelt het zo gek, zo van: moet je dat wel doen, dat kun je niet maken, Mir! -om nu zelf in de andere rol te zitten. Ik heb het gevoel dat het ook wel komt door Maje, maar dat het niet alleen aan hem maar ook aan mij ligt. Dat ik het niet meer zo leuk vind, na drie en een half jaar met Tijn. Het is dan ook wel eens saai. En ik hou van veel mensen maar heb toch zo’n exclusieve relatie met Tijn. Het is moeilijk, maar aan de andere kant hoeft het niet direct iets te veranderen met Tijn.’

Hij vond het vreemd haar over hem te horen spreken in de derde persoon enkelvoud en kon een glimlach niet onderdrukken.

Ze keek hem scherp aan alsof ze dacht dat hij haar verhaal niet serieus nam. ‘Waarom lach je nu?’

‘Omdat je het over Maje hebt, waar ik bij sta.’

‘Nou, zo heet je toch ook,’ zei ze lachend. Ze vertelde verder. Een eerder vriendje had meer de houding van ‘alles moet kunnen’ gehad, maar dat had ze ook heel vervelend gevonden. ‘Dat is niks voor mij, want dan moet Mirte steeds bedenken waar ze staat.’

Maje glimlachte weer. Omdat ze over zichzelf in de derde persoon enkelvoud sprak.

Op zijn beurt vertelde hij haar over zijn relatie op afstand met Jeltje. Hoe Jeltje en Gijs er steeds mee worstelden en aan de ene kant ook vonden dat ‘van alles moest kunnen’ maar dat het er in de praktijk op neerkwam dat zij hem steeds alleen onder haar strikte voorwaarden kwam opzoeken. Dat het altijd klonk of er een moeizaam proces van

afweging aan vooraf was gegaan over wanneer het weer haalbaar was ten opzichte van Gijs. Als die het draaglijk vond en er voldoende vertrouwen in had, dan kon zij weer eens naar Utrecht komen. Alsof het een toegestaan overspel betrof. Soms was het misschien ook wel omgekeerd geweest en was Jeltje als een lichte wraakoefening juist bij hem gekomen wanneer er tussen die twee weer eens een lichte verwijdering had plaatsgevonden. Tragikomisch was in ieder geval dat Jeltje de grote ontruiming van de kraakpanden in de Piersonstraat in Nijmegen gemist had toen ze eindelijk weer eens besloten had bij hem te blijven slapen. De hele week was ze betrokken geweest bij de bezetting van het gebied waar de gemeente een parkeergarage gepland had. Ze wilde eerst teruggaan naar haar stad maar was toch bij hem gebleven. De volgende ochtend hoorden ze op de radio dat de ontruiming met tanks en pantserwagens begonnen was.

Smakelijk lachte hij met Mirte om het verkrampde gedoe dat het balanceren tussen vrijlaten en vasthouden met zich meebracht. Ze zei dat ze hem steeds liever begon te vinden en pestte hem ermee dat hij verlegen werd als ze zoiets zei.

Ze gingen samen naar buiten lang voordat de tref eindigde. Buiten op de werf tussen de bomen aan het water was het stiller. Boven hen op de gracht klonk het geratel van een enkele voorbijgaande fietser, achter hen de door de kelderdeur nog doorbonkende ska-muziek. Mirte hing warm en soezerig in zijn armen en leek even de wereld om haar heen te vergeten. Alsof ze wakker werd keek ze daarna serieus en enigszins gelaten naar hem op.

‘We moeten maar braaf naar ons eigen huis gaan, Maje, want het is allemaal nogal wat.’

‘Dat is goed, Mir, we kunnen beter langzaamaan beginnen.’

Ze leek bedroefd, maar er was ook een schittering in haar blik. Hij kuste haar. Toen ze hun fietsen ontsloten hadden kwam Mirte opeens voor hem staan, hun wegen zouden zich hier al splitsen. Zij naar de Bemuurde Weerd, hij naar de Ina Boudier-Bakkerlaan. Ze gaf hem formeel een hand en keek hem met brandende ogen aan.

‘Nou dag meneer, ik wens u nog een goede nachtrust. Ik hoop dat u niet door kwellende dromen geplaagd zult worden. Over vrouwen die u belagen bijvoorbeeld.’

‘Insgelijks mevrouw, mogen uw huisgenoten ook reeds lang te bedde zijn, zodat u niet langer opgehouden wordt met vragen over waarom u zo laat thuis komt.’

Met veel overdreven gezwaai fietsten ze lachend elk hun kant op.

***

Bij een tussentijdse rust accepteerden de drie de gezoete thee die Menny hen in een smoezelige plastic fles al meermalen had aangeboden. Hun eigen veldflessen waren nog minstens halfvol water maar de behoefte aan energie deed de thee goed smaken. Menny lachte om hun gulzigheid. ‘When you walking, this is like diesel, better than water. After you drink diesel you can go faster.’

Terwijl Harmen en Segher staande de zoveelste kreteks met de gidsen uitwisselden zat Maje op adem te komen. Hij vroeg aan Menny hoever het vandaag nog was maar deze leek hem niet te begrijpen. Of deed alsof.

Segher probeerde het op een andere manier: ‘How many kilometers do we have to walk today, in total? Or in miles?’

Agan lachte besmuikt. ‘Don’t know how many, in straight line maybe fifteen but... go up and down and left and right, yes.’

‘OK, how many hours then?’ hield Segher vol.

‘Depend on how fast we go.’

De gidsen namen hen mee tussen de bomen, weg van het pad. Tussen de ondergroei worstelden ze zich verder. Ze bekeken op de bodem enkele *pitcher plants* die met hun groene bekertjes gevuld met vocht insecten lokten waarna het aan een punt vastzittende deksel de beker afsloot. Zonder erop gewezen te zijn door Agan hadden ze de planten nooit ontdekt, zo teruggeworpen op hun eigen lijf waren ze inmiddels en zo verknocht aan het pad door de jungle. Ze zouden er nauwelijks van af durven wijken.

zaterdag 11 april

In het weekend zou Jeltje komen. De vage afspraak bestond al langer, maar was steeds onduidelijk gebleven. Hij had haar al enkele malen gebeld in de voorafgaande week, maar niet aan de lijn gekregen. Hij wilde de stemming peilen en had het gevoel dat de ontwikkelingen met Mirte

zo snel gingen, dat Jeltje op de hoogte gebracht moest worden. Ook wist hij niet zo zeker of hij het nog wel leuk vond dat ze zou komen. Op zaterdagochtend belde ze plotseling zelf. Hij was nog maar net wakker en liet zich overvallen. De vage hoop dat ze niet zou willen komen vervloog snel. Ze had Gijs net weggebracht. Hij ging met vrienden met de bus naar Italië voor een week. Ze vertelde dat het nu wel weer even goed ging tussen Gijs en haar, ook met betrekking tot hem. Bij die verstandhouding hoorde blijkbaar -in haar ogen- dat ze meteen Maje op kon gaan zoeken. Ze wilde diezelfde avond nog komen.

Maje proefde de smerige smaak van bedrog. Die jongen was nog amper op weg of ze voelde kennelijk haar handen vrij om haar minnaar in Utrecht op te gaan zoeken. Nu het weer kon wilde ze niet langer wachten, terwijl ze vele weken onduidelijk had gedaan over wanneer ze elkaar weer zouden zien. Ze had hem steeds op afstand gehouden afhankelijk van hoe de vlag erbij hing in haar relatie met Gijs. Uit haar woorden bleek nu wel dat Gijs ervan op de hoogte was dat ze hem zou gaan zien. Wellicht hadden ze zelfs afgesproken dat zijn reis een goed moment was voor haar, om uit te zoeken wat ze nu met Maje wilde. Wat maakte het dan uit dat het meteen op de avond na zijn vertrek plaatsvond? Maar zoveel berekening stuitte hem toch tegen de borst. Bij de liefde hoorde onbevanging maar ook constantheid van gevoelen.

Hij vertelde haar niet dat hij twijfels over haar komst had. Was het lafheid of kwam het hem misschien wel uit dat ze zo snel al kwam? Hij zou haar vertellen over Mirte en zien of ze dan nog door wilde gaan. Was dat wreed of duidelijk? Zijn verliefdheid maakte dat hij zich minder kwetsbaar voelde voor de grillen van Jeltje. Als gelegitimeerde ontrouw haar spelletje was, dan zou hij zich niet schuldig voelen haar toch te laten komen terwijl hij al wist dat het zou eindigen. Zo hield hij zich voor. Aan dat einde leek zij immers ook niet te twijfelen. Meerdere malen was gebleken dat haar afweging er alleen over ging of het contact met Maje naast haar relatie met Gijs kon blijven bestaan. Dat was allemaal goed en wel -het was voor haar ook een verliefdheid, tenminste zo zei ze- maar toch kwam het hem nu als ongepast voor om met Jeltje te slapen. Ook zijn gevoelens voor haar leken plotsklaps verdwenen. Waren ze er wel geweest, vroeg hij zich af. Maar het was gemeen van zijn kant. Een dubbele agenda als antwoord op haar dubbelspel.

Ze vond het leuk om eens iets te doen met mensen die hij kende. Ze wilde graag zijn huisgenoten -die voor een deel toch ook zijn vrienden

waren- leren kennen. Ze had er op aangedrongen. Hij had bedacht zijn wekelijkse kookbeurt maar op die avond te laten vallen. Segher zou er helaas niet zijn, maar Wessel en Falco wel. Misschien konden ze wel naar de film, had Jeltje voorgesteld. Naarmate ze enthousiaster werd over de avond realiseerde hij zich dat ze beiden op een tegengestelde koers voeren. Zij leek de vrijheid die ze voelde door de afwezigheid van Gijs aan te grijpen om nu eens zonder remmingen van haar affaire te genieten. Vrienden, flatgenoten, film -het kon niet te veel zijn, ze zou alles leuk vinden. Hij daarentegen wilde juist de zaken afremmen, haar plek in zijn leven relativeren. Met flatgenoten samen eten en naar de film gaan paste daar niet meer bij. Het zou de betrokkenheid op elkaars leven vergroten. Ten dele omdat hij zijn stellingname hypocriet vond, ten dele omdat hij niet wist hoe aan zijn plotselinge terughoudendheid uitdrukking te geven, liet hij zich meevoeren op de stroom van gebeurtenissen. Hij gaf er zelfs vorm aan door zich te verzekeren van de aanwezigheid van Falco en Wessel bij het eten -als uitruil door hem klaargemaakt- en hen een leuke avond in het vooruitzicht te stellen door voor te stellen een film uit te zoeken. Dat het allemaal een idee van Jeltje was noemde hij niet eens. Het was vals. Hoe hij haar zou vertellen verliefd te zijn op Mirte en eigenlijk geen verlangens meer voor haar te koesteren, schoof hij voor zich uit.

Het etentje verliep ongeveer zoals hij verwachtte. Jeltje vroeg honderd-uit in geanimeerd gesprek met Falco en Wessel. Over studies ging het en over de uitgaans- en actiewereld van Utrecht en Nijmegen in vergelijking. En ze ondervroeg Wessel over zijn natuurbemoeienissen. Zijn flatgenoten leken de stoere Jeltje -met de roze en paarse kleding van veel feministische vrouwen van toen en haar korte blonde stekelhaarmakkelijk te accepteren. Het was waar: ze was direct en open en werkelijk geïnteresseerd in de mensen om zich heen. Alleen Wessel hield zich eerst wat op de vlakte maar al snel klonk ook zijn gulle grinniklach. Falco speelde met zijn droge opmerkingen de clown van de avond en daagde Jeltje uit steeds verder te gaan in haar vergelijkingen tussen Utrecht en Nijmegen. Was Nijmegen een rood bolwerk en Utrecht een vriendelijke provincieplaats, de vierde stad van Nederland of een lief dorp?

Na het eten met ook nog wat andere flatgenoten zagen ze met zijn vieren de film *Loulou* van Maurice Pialat. Isabelle Huppert speelt een jonge vrouw die haar burgerlijke man en omgeving verlaat voor de

werkloze nietsnut Loulou, gespeeld door Gérard Depardieu. Als ze achter op zijn motor wegrijdt roep haar vriend haar na 'Maar je kunt niet met hem over boeken praten!' en zij antwoordt 'Ik praat niet over boeken, ik lees ze!'

In het café van het filmhuis aan het Hoogt praatten ze nog na met Wessel en Falco. Thuisgekomen werd Jeltje onmiddellijk vrijerig. Ze drong zich aan hem op. De verwarring in zijn hoofd wilde hij niet uitleggen. De verliefdheid die hij voor Mirte voelde was nog zo nieuw, een geheim bijna, dat hij nog met niemand gedeeld had. Hij voelde zich klem zitten. Ze deed nu alles wat hij haar eerder verweet te weinig te doen: hem betrekken in haar leven, proberen deel uit te maken van het zijne. Half op het bed op de vloer ontkleedden ze elkaar traag. Hij liet haar voornamelijk begaan en maakte alleen plagerig langzaam bij haar wat knoopjes los. Haar gretigheid deed hem glimlachen en hij maakte zich wijs ongecompliceerd te gaan genieten van dit puur fysieke spel. In tegenstelling tot eerdere keren kwam hij nu wel makkelijk in haar. Het vervolg was echter teleurstellend. Al snel voelde hij zich zonder vreugde in haar leeglopen. Hij had er geen verklaring voor, hij voelde zich nog nauwelijks opgewonden. Haar blik bij het vroegtijdige einde sprak boekdelen.

zondag 12 april

De volgende ochtend leek het beter te gaan maar nadat hij haar met zijn tong had proberen te bevredigen -waarbij hij steeds het ongemakkelijke gevoel had gehouden dat penetratie het enige was dat haar werkelijk opwond- en zij nog een halfslachtige poging deed bij hem hetzelfde te bewerkstelligen, ging ze boven op hem zitten. Hij voelde zich in een tang genomen en met zoveel druk op zijn kruis werd het opnieuw niets. Maar ze had zich blijkbaar nu voorgenomen zich er niet door uit het veld te laten slaan en het eindigde ermee dat ze zichzelf op zijn been klaarwreef. Haar roder wordende gezicht hing daarbij vlak boven het zijne. Haar volle maar gespierde lijf leek hem te willen overweldigen, alsof hij deelnam aan een worstelwedstrijd. Na de wederom niet subliem verlopen intimiteit gingen ze gemaakt vrolijk met elkaar onder de douche.

De douches waren ongeveer de enige luxe in de studentenflat. De grote hoogte van de flat had het waarschijnlijk noodzakelijk gemaakt een drukleiding aan te leggen om de watertoevoer te verzorgen.

Als gevolg daarvan waren de douches zodanig uitgerust dat je met grote kracht door een enorme straal bijna weggespoeld werd zonder dat de temperatuur van het water er merkbaar onder leed. Wellicht had iemand ooit bedacht dat dit de enige manier zou zijn om studenten schoon te krijgen en was het bedoeld als een inbreuk op hun stinkende nietsnuttige bestaan -door de harde straal zouden ze hoe dan ook wakker worden. Hoe het ook zij, douchen was dusdanig aantrekkelijk dat de meeste flatgenoten er dagelijks niet minder dan een halfuur onder gingen staan.

Samen douchen had hem een opluchting geleverd na het gebeurde. Hun lichamen zouden nog samen zijn zonder de knellende dwang seksueel te moeten presteren. Jeltje waste rigoreus haar haren en hij vond haar daarbij niet aandoenlijk. Hij bemerkte opnieuw dat hij heel anders naar haar keek dan eerder. Haar lichaam beviel hem in zijn stevige robuustheid steeds minder. Het was dat ze zo onbevungen vrolijk was, anders had hij het beklemmend gevonden in de doucheruimte.

Ook hierbij had hij het idee alleen maar te doen wat zij wilde doen. Hij had al eerder het gevoel door haar puur op seksuele merites beoordeeld te worden. Jeltje hintte er wel vaker op dat het vloeiend verlopen van een neukpartij voor haar een indicatie was dat het klikte. Ook had ze niet geschroomd te noemen dat er met Gijs nooit problemen waren op dat gebied.

‘Nee, vanzelf,’ had hij stroef geantwoord, ‘jullie kennen elkaar al veel langer en lezen bij het vrijen alle kleine signalen van elkaar. Wij zien elkaar maar even tussendoor en in de marge van jouw relatie met hem. En jij verwacht dat het dan zomaar spontaan fantastisch gaat? Zo zit ik niet in elkaar, in ieder geval. Ik moet eerst aan je wennen als ik je wekenlang niet gezien heb.’

Ze had het nadenkend beaamd, maar leek er toch impliciet naar te blijven verlangen door hem in oneindige vervoering gebracht te worden. Alsof dat hoofdzakelijk zijn taak was en niet mede de hare. Alsof je niet zelf verantwoordelijk was voor je eigen orgasme.

Maar goed, het was het klassieke beeld dat bij een minnaar hoorde, dat begreep hij wel. Zelf deed ze na dat gesprek wel meer haar best erachter te komen wat hij lekker vond. Alleen de manier waarop verafschuwde hem. Midden onder het vrijen stelde ze er plompverloren vragen over, wat Maje als aartsromanticus bot overkwam en hem nog meer blokkeerde zich te laten gaan. Of het zó goed was en of hij iets meer dit of dat kon doen. De chemie zal wel niet goed geweest zijn -

dacht hij veel later- ook haar lichaamsgeur stootte hem steeds meer af gedurende hun samenzijn.

Jeltje was in Senegal geweest -alleen- en ze vond er de vrouwen zo mooi, zo trots. Bij de koffie liet ze hem haar foto's van haar reis zien. Ze had de zwarte vrouwen gefotografeerd in hun kleurige kleding, bezig met huishoudelijke taken. Het waren mooie foto's. Ook had ze veel prentbriefkaarten gekocht met hetzelfde onderwerp: vrouwen in kleurige kledij met waterkruiken op hun hoofd, breeduit lachend in de camera. Het leek alsof haar hele vakantie om vrouwen had gedraaid, want ook haar verhalen gingen over hoe ze met hen in contact was gekomen en hoe ze hen gevraagd had naar hun dagelijkse levensomstandigheden. Ze was verbaasd geweest hoe die vrouwen op hun manier onafhankelijk waren.

Maar haar westerse blik op onderdrukking had haar op het verkeerde been gezet. Zonder uitzondering hadden de vrouwen met wie ze sprak hun eigen terrein verdedigd: zij wilden helemaal niet dat de mannen meer zorgtaken op zich namen. Het voedsel bereiden en de kinderen verzorgen waren hún taken, een man moest niet wagen zich daarmee te bemoeien. Ze had haar hele manier van kijken moeten bijstellen.

Maje vroeg zich af hoe je met zulke vooronderstellingen naar zo'n land kon gaan, dat de cultuur anders was sprak toch voor zich? Toch had ze zich wel opengesteld en die andere blik verworven. Maar het verbaasde hem dat ze zich alleen op de positie van de vrouw had gericht tijdens wat toch een vakantie was. Ze leek in het geheel geen bijzondere plaatsen te hebben bezocht of evenementen te hebben meegemaakt. Maar misschien was dat wel weer een te toeristische blik.

Later op de dag wandelden ze over het jaagpad langs de Kromme Rijn richting Rhijnauwen. Tijdens de wandeling vertelde hij haar over Mirte. Niet bijzonder zwaar of licht maakte hij zijn verhaal. Hij probeerde het zo feitelijk mogelijk te houden, met enige voorzichtige verwachtingen over hoe het verder zou kunnen verlopen. Om haar voor te zijn gaf hij aan dat de grotere afstand in hun relatie door de meer sporadische wijze waarop zij elkaar zagen weleens negatief zou kunnen uitwerken. Mirte zag hij immers al een of twee keer per week en hij kon niet zeker zijn over hoe het verder zou verlopen, maar toch... Het was een koel en wat berekenend verhaal. Een indirecte manier om het einde aan te kondigen van zijn gevoelens voor haar, maar de implicaties waren duidelijk.

Jeltje reageerde er weinig op. Ze leek teleurgesteld maar probeerde er luchtig over te doen. Net zoals ze met hem iets begonnen was naast Gijs, kon ze hem niet verwijten met een andere vrouw iets te beginnen. Die boodschap was realistisch maar de klank waarmee ze gebracht werd was donker. Om de stilte te breken en ook uit nauwelijks ingehouden gevoelens van zuurzoete wraak, begon hij haar te vragen naar haar vakantieplannen. Ze wilde drie weken naar Hongarije, wellicht alleen met Gijs -in vorige jaren waren vaak anderen erbij geweest wanneer ze op vakantie gingen. Hij vroeg hoe ze gereageerd zou hebben als hij met haar weg had gewild. Ja, hij had gelijk, gaf ze aarzelend toe: dat kon niet zomaar gemakkelijk. Gijs zou het niet accepteren als ze met hem op reis ging. Nadenkend kwam ze terug op zijn verhaal over Mirte. Ze vond het allemaal wat vaag, er was nog niet veel gebeurd.

‘Hoe bedoel je,’ vroeg hij.

‘Nou ja, jullie hebben nog niet met elkaar gevrijd, dus er lijkt niet veel aan de hand. Je hebt het alleen over verliefdheid.’

Alsof er alleen wanneer er seks had plaatsgevonden veel gebeurd was, dacht hij.

Ze zei het gevoel te hebben er niet kwaad over te kunnen worden. ‘Sowieso kan ik niet zo goed ruzie maken, Maje, kun jij dat wel?’

‘Ja, ik wel,’ zei hij, met veel valse overtuiging.

In de late zondagmiddag zette hij Jeltje op de trein naar Nijmegen. Enigszins verongelijkt nam ze afscheid van hem. Ze speurde in zijn ogen naar sporen van haast of ongedurigheid. Hij zag haar aarzelen maar ze zei verder niets meer. Ze leek zich te realiseren dat ze zich in een onmogelijke situatie gemanoeuvreerd had. Door hem verwijtend iets te zeggen over de nog onschuldig lijkende ontwikkelingen met Mirte zou ze zichzelf belachelijk maken. Dat ze aan de zijlijn van vastigheid een beperkt speelveld voor experimenten voor zichzelf gecreëerd had, maakte dat hij nu onaantastbaar was in zijn integer klinkende verliefdheid, hoe pril ook.

Het was uitgelopen, Jeltje had haar vertrek zo lang mogelijk uitgesteld zodat hij geen tijd meer had eerst weer naar huis te gaan. Geen tijd om na te denken of tot rust te komen. Hij fietste direct naar de Bemuurde Weerd waar Mirte woonde. Het was een vreemde afspraak om zes uur 's avonds. Mirte had erop aangedrongen. Doordat zij met Tijn afspraken

had en hij met Jeltje, was dit de enige mogelijkheid geweest dit weekend.

De lentezon stond laag en scheen door de oude winkelruimte die als gemeenschappelijke woonkamer diende. Buiten kolkte het water bij het sluisje waar de stadsgracht zich vervolgde in de Vecht om op weg naar het noorden de stad te verlaten. Het was zo stil op straat dat het spuien van het water ook binnen te horen was. Ze dronken thee en waren nu allebei verlegen. Toch praatte Mirte veel en bleef hem opnieuw zeer nadrukkelijk in de ogen kijken. Haar blik zocht niet een onbestemde plek in de ruimte naast of achter hem om naar woorden te zoeken, zoals de meeste mensen doen. Zoals hij pas veel later bedacht leek Mirte altijd een wedstrijd te doen wie het langst de ander aan kon kijken zonder de blik af te wenden. Maar het was voor haar geen wedstrijd, misschien meer een zoeken naar tekenen van oprechtheid.

Ze vertelde dat het moeilijk was met Tijn. Wat precies zo moeilijk was bleef voor hem in dit stadium nog onduidelijk. Ze wist woensdagavond al zeker dat ze verliefd op hem was en dat was eigenlijk al langer zo, voegde ze er langzaam aan toe.

‘Ik ben je wat uitleg verschuldigd over hoe het in elkaar stak, Maje.’

Het bleek dat ze woensdagavond per se naar de tref gewild had om te kijken of hij daar was. Tijn had haar proberen te weerhouden.

‘Daarom was ik toen een beetje triestig en leek het me beter alleen naar huis te gaan, Maje.’

De avond erna was ze op weg naar huis -na een bezoek aan vriendin Wietske- door Tijn met een oude vriendin van hem op de fiets gepasseerd. Hij had gemeend vrolijk te kunnen groeten en zonder verder oponthoud snel door te fietsen met die vriendin. Mirte was ze woedend achterna gegaan tot in een andere werfkelder waar ook elke week een feest was. Daar had ze ruzie met hem gemaakt en als een kleine driftkop -zo beschreef ze het- voor haar mooie lange man gaan staan en ze had zodanig stennis geschopt dat de hele tent naar hen gekeken had. ‘Ik wil je nu liever niet zien,’ had hij het gewaagd te zeggen. Ze was kwaad weggegaan maar even later toch weer terug gekomen. Hoe het afliep verzwegen ze.

Gisteren -zaterdag- was ze toch maar met Tijn meegegaan naar zijn ouders. Het was al lang geleden afgesproken dat ze daar het weekend zouden blijven. Vanmiddag in de trein terug was het ook wel weer

leuk met hem geweest, vertelde ze. Maar ja, vanavond zag het er allemaal weer anders uit.

Ze praatte min of meer duidelijk over de mogelijkheid dat het met Tijn op zou houden en met hem -Maje- verder zou gaan. Hij luisterde verbaasd naar de verregaande uitspraken en haar radicale toon. Ze zei dat ze dacht dat er iets volledig mis zat tussen Tijn en haar en dat ze het niet meer zo leuk vond, dat was al een tijd zo. Dat zoiets als dit nu gebeurde met hen, bevestigde haar in die overtuiging.

Maje raakte verward door haar groeiende stelligheid. Dat ze zo snel een definitieve uitweg zocht, een gedachte, een oorzakelijkheid, om zich aan vast te klampen. Hij was dit niet gewend van vrouwen. Meestal hielden zij zich wat langer op de vlakke en was hij het die om meer duidelijkheid vroeg. Hij probeerde Mirte, die inmiddels wat stillertjes was geworden en hem met grote ogen aankeek, gerust te stellen en zei dat het allemaal nog wel erg nieuw was en dat ze niet van zichzelf moest eisen er meteen een sluitende verklaring voor te vinden. Hij pakte haar handen. Ze zou nog wel heel wat uit te zoeken hebben met Tijn. Ze klaarde op en vroeg hem honderd uit over zijn vorige liefdes.

Ze droeg een steen van een nauwelijks opvallende diep paarse kleur - bijna zwart- aan een korte zilveren halsketting. De steen had nu een lichtgroene rand gekregen. Ze zag hem ernaar kijken en vertelde dat ze ook niet wist hoe het werkte maar dat de steen met haar stemmingen van kleur veranderde.

‘En wat betekent het dan dat hij nu groen wordt?’ vroeg hij.

‘Misschien is het iets positiefs,’ zei ze, ‘ik weet het niet precies. Ik heb ‘m van Tijn gekregen. Hij plaagde mij altijd vanwege mijn snel wisselende stemmingen. Ik denk dat hij dacht dat hij er dan meer voor gewaarschuwd zou worden, maar als de steen verandert is het al gebeurd, is het kwaad al geschied zo je wilt. Ik heb ‘m echter nog nooit zo snel van kleur zien veranderen als nu.’

Over Rosa en Heidi vertelde hij. Rosa Meester, zijn eerste vriendin, die na drie jaar langzamerhand meer op vrouwen bleek te vallen en uiteindelijk de vriendinnen waar ze verliefd op werd op haar kamer liet slapen. Ze hadden beiden een kamer op een etage van acht aan de andere kant van de flat gehad, een paar verdiepingen hoger dan waar hij nu woonde. Een jaar hadden ze zo min of meer samengewoond tussen de andere bewoners.

Hij vond dat eigenlijk allemaal niet zo moeilijk -hij vond die vriendinnen van Rosa ook aantrekkelijk en begreep haar begeesting. Dat ze meer op vrouwen viel zag hij als nieuw, als anders, maar niet als bedreigend. Zelf begon hij als reactie wel wat meer om zich heen te kijken. Misschien waren ze gewoon op elkaar uitgekeken geweest.

Of hij daardoor dan niet over zichzelf was gaan twifelen, vroeg Mirte. Hij had nooit helemaal geweten of het gewoon een erosieproces was dat hem en Rosa gelijktijdig met wederzijdse instemming uit elkaar deed glijden of dat hij simpelweg niet jaloers kon worden op haar vriendinnen. Hij was nog eerder jaloers -in de zin van afgunstig- op Rosa's vriendschappen met Femke en Mira omdat hij die twee ook erg leuk vond, dan dat hij jaloers -in seksuele zin- was op hen omdat ze mogelijk Rosa van hem af zouden nemen. Had dat te maken met een diepzittende mannelijke fantasie om door alle vrouwen aantrekkelijk gevonden te worden, om met alle leuke vrouwen iets te hebben, wat dat dan ook mocht zijn? Of was het een arrogantie om alleen mannelijke concurrentie serieus te nemen? Uiteindelijk sliep ze ook steeds minder met hem, maar zelfs daarover maakte hij zich toen niet echt zorgen.

Nee, pas toen hij verliefd werd op Heidi -een medestudente die hij in de collegezaal was tegengekomen- kwam hun liefde onder druk te staan. Rosa was erg jaloers daarover en dreigde het onmiddellijk uit te maken. Ook hijzelf schrok ervan dat zijn escapades zouden leiden tot het doorbreken van die al te vertrouwde band. Maar als je echt verliefd was, was het makkelijk doldriest vast te houden aan wat een nieuwe droom leek.

Het ging uiteindelijk allemaal vanzelf omdat ze eiste dat hij van de etage zou verdwijnen. Samenwonen, zelfs op een etage van acht bewoners, was te dichtbij. Hij zag dat ook in en maakte geen bezwaren. De snelste manier was dat hij via studentenhuisvesting een kamerruil zou aanvragen. Rosa claimde het eerste recht op de etage en de mensen die ze er hadden leren kennen. Hij had zich immers uit angst voor het onbekende ook middels een kamerruil op haar etage laten plaatsen toen hij ruim een jaar eerder eindelijk een toewijzing had gekregen. Toen was hij wel bang geweest haar te verliezen. Het nieuwe licht-ontregelende studentenleven in de grote stad maakte dat hij zich ongemakkelijk voelde. Misschien was het slechts een angst voor het onbekende. Maar waar Rosa zich met een enthousiast elan in het nieuwe leven stortte, stelde hij zich eerst wat gereserveerd op. Nu zou een tweede kamerruil hem van haar losmaken. Alsof de onjuiste beslissing van toen

zich met dezelfde middelen bewijzen wilde. En zo kwam hij op de derde etage aan de noordzijde terecht waar hij Wessel tegenkwam en waar iets later Segher kwam wonen.

Hij sliep toen al vaker bij Heidi -die inmiddels ook in de flat woonde twee etages onder hem. Een steeds groter deel van zijn leven speelde zich nu in dit studentengetto af: vrienden, een lover en een ex. Na wat elegante en minder elegante afscheidsgesprekken met Rosa waarbij vakantiefoto's uit fotoboeken gehaald werden om ze eerlijk te verdelen, ging alles met haar eigenlijk geruisloos over in een vriendschap. Toen Heidi hem een jaar later niet meer wilde zien uit pure frustratie over dat ze niet meer wist wat ze met hem wilde -ook zij dacht bij tijd en wijle dat ze eigenlijk lesbisch was- bleek hij veel meer uit het veld geslagen.

Hij kon zich niet voorstellen dat zijn liefde totaal geweigerd werd, zelfs Rosa accepteerde die nog steeds na alles wat er gebeurd was. Als je ooit door die ander geboeid was geraakt dan zou er toch iets over moeten blijven van die interesse, was zijn eenvoudige gedachte. Dat een liefdesrelatie dan niet meer mogelijk was hoefde toch niet te betekenen dat je elkaar nooit meer zag? Maar Heidi verbrak alle banden en ontweek hem overal waar ze elkaar tegenkwamen: in de collegezalen, bij de supermarkt op het terrein en in het uitgaanscircuit.

Maandenlang was hij toen moe en futloos geweest en sliep tien uur of meer per nacht. Later had hij pas begrepen dat dat wellicht een vorm van depressie was. Hij verkeerde constant in een sluimertoestand tot hij op het feestje in het kraakpand aan de Nieuwegracht waar Rosa inmiddels was gaan wonen, Jeltje tegenkwam. Ze zag er heel mooi uit in de gedempte feestverlichting en de blacklights die door de bewoners opgehangen waren. Ze kletsten tot diep in de nacht, toen het feest eindigde. Met wat lakens en dekens door Rosa verstrekt gingen ze tussen de uitgetrapte peuken en omgevallen pilsflesjes op het oude Perzische tapijt in de voorkamer liggen. De opkomende bronchitisaanval, veroorzaakt door het decenniaoude stof dat door al het dansen uit het tapijt op was gestegen, sloeg bij hem toen pas echt toe. Na wilde -maar door alle drank en zijn piepende longen- vreugdeloze seks, vielen ze in slaap.

In de vroege ochtenduren werd hij wakker omdat hij helemaal geen lucht meer kreeg. Benauwd liep hij de tuin in waar vogels een oorverdovende herrie maakten. Later ging hij weer naast Jeltje liggen. Een klassiek geval: die ochtend vond hij haar een stuk minder mooi en aantrekkelijk. Ze had een onregelmatige, vlekkerige huid, zag hij nu. Toen

ze een uur of wat later wakker werd, probeerde ze, ondanks de uitleg over zijn longconditie, opnieuw met hem te vrijen. Ze klom bovenop hem, een positie die hem normaal gesproken wel beviel maar nu zijn luchtwegen nog meer dicht leek te knijpen. Na enige minuten moeizaam geworstel verontschuldigde hij zich.

Inmiddels waren er al wat meer geluiden in huis. Een voor een kwamen de katerige bewoners en andere feestvierders die waren blijven slapen te voorschijn voor een doorlopend ontbijt aan de grote eettafel in de achterkamer. Veel zwarte koffie en zuurdesembrood met volvette boerenkaas. Alleen Rosa was de opgewektheid zelve en leek zich bijzonder veel plezier te maken over het gebeuren tussen hem en Jeltje. Was Jeltje een goedgekeurde vrouw? Hij begreep het niet.

Na het ontbijt nam hij afscheid van Jeltje voor de deur van het pand aan de in schitterend zonlicht badende Nieuwegracht. Hij ging wat schielijk weg en legde uit dat zijn bronchitis pas weer zou verdwijnen als hij uit de buurt van dat kleed zou zijn. Zij zou naar het station lopen om naar Nijmegen te gaan en naar Gijs, haar vriend.

Hij had zichzelf toen voorgenomen dat dit maar eens een one-nightstand moest zijn. Zoiets had hij immers nog niet meegemaakt en hij was er bijna trots op toen Jeltje en hij beiden wat vaag deden over of ze elkaar nog eens weer zouden zien. Wel wisselden ze voor de zekerheid adressen en telefoonnummers uit, je wist immers niet.

Ergens in de weken daarna was hij het die toch contact zocht en zo ontstond de moeizame, trekkerige affaire die tot nu toe voortduurde en waarin hij ongewild de partij was geworden die meer vroeg dan de kruimels die van tafel vielen, en zij -maar alleen wanneer het haar uitkwam- meer wilde geven dan hem lief was.

Aangezien hij haar later niet aantrekkelijker was gaan vinden, vroeg hij zich af waarom hij toch bleef aandringen. Was het dat hij het niet kon verdragen dat zijn eerste indruk van haar -toen hij op haar viel tijdens het feestje- onjuist zou zijn geweest? Een soort obsessie met zijn beoordelingsvermogen? Was het misplaatste correctheid? Of was het dat hij niet wilde verliezen en vanuit een zeker masochisme doorging terwijl hij wist dat hij naast Gijs de tweede zou blijven? De seks kon het toch niet zijn, want zo goed lukte dat tussen hem en Jeltje later ook niet meer. Of was het dat toch? Dat hij voor zichzelf wilde bewijzen ongecompliceerd seks te kunnen hebben met een vrouw die niet heel dicht bij hem stond. Als in een serie van onenightstands verspreid over vele maanden, met steeds dezelfde, deels onbekend blijvende vrouw? Of

was hij er simpelweg niet toe in staat om zoiets te doen: een vrije zorgeloze verhouding? Of waren dit allemaal romantische gedachten, ook de analyses die hij erover maakte? Hij draaide veel Joni Mitchell toen.

*In our possessive coupling
So much could not be expressed
So now I'm returning to myself
These things that you and I suppressed*

De zon was inmiddels verdwenen, een paarse gloed verlichtte de wand tegenover de ramen waaraan de oude houten eettafel stond. Ze zaten op een paar rotan stoeltjes, een driepootkrukje met het blad met de theepot erop tussen hen in. Delftsblauwe tegels met varkens en koeien versierden de muur tegenover hem, waar de toonbank van de slagerij moest zijn geweest. Dat was te zien aan de uitsparing in de zwart-witte granitovloer op die plek. Het bleef opmerkelijk rustig in het huis waar toch minstens vier mensen zouden moeten wonen, zo had hij uitgerekend. In de verte boven hen klonk soms wat muziek. Dat moest Wicher zijn, had Mirte gezegd. Ze wilde graag in de winkel blijven zitten, zoals ze de ruimte consequent aanduidde. Nee, hij vond het niet erg.

Was naar haar kamer gaan nog een te grote intimiteit? Behoorde dat tot het terrein dat ze alleen met Tijn associeerde? Hij vond het merkwaardig om over deze onderwerpen te praten in een gemeenschappelijke ruimte waar hij het gevoel had dat er elk moment iemand binnen kon komen wandelen. Hij vond het merkwaardig dat hij zo snel zo veel en met zoveel details, over zijn vorige liefdes vertelde. Maar Mirte leek dat welhaast af te dwingen.

Ze had hem steeds scherp aangekeken tijdens zijn verhalen. Hij had het gevoel dat ze de betekenis van wat hij zei taxeerde met haar blik, alsof ze de kleuring van het verhaal -in elke nuance- niet hoorde maar las in zijn ogen, alsof ze elke kleine leugen, elke weglating, elke lichte overdrijving of valse bescheidenheid onmiddellijk zou doorgronden.

Hij probeerde de indruk weg te nemen dat het door hem aangekondigde einde van de affaire met Jeltje alleen ingegeven zou zijn door wat nu tussen hen aan het ontstaan was, maar ze leek hem daarin niet in het minst te wantrouwen. Of het was van geen belang voor haar. Blijkbaar had ze al eerder haar conclusies daarover getrokken en was hooguit lichtelijk opgelucht dat hij nu de directe afloop suggereerde.

Ze vroeg hem uit over zijn familie, waar hij vandaan kwam -niet dat het uitmaakte, ze liet zich ten enenmale niet voorstaan op haar enigszins andersoortige milieu met hoog opgeleide ouders. Ze maakte geen poespas over zijn achtergrond. Het maakte niet uit, ze wilde gewoon meer weten over wat voor soort mens hij was. Eenmaal maakte ze een opmerking over de eveneens highbrow achtergrond van Tijn en hoe dat correspondeerde met haar familie, en dat hij -Maje- wat dat betreft toch een meer aards personage leek. Hij glimlachte verlegen.

***

Het bos werd steeds minder begaanbaar. Soms waren over een lengte van tientallen meters bomen omgewaaid en lagen dwars over het pad. Naar boven klimmen over de steile helling door de dichte begroeiing was bijna onmogelijk, naar beneden versperden de uitwaaierende takken de weg. Hij kon zien dat deze versperringen er al tijden moest liggen. De stammen waren donker en vermolmd en de takken hadden geen bladeren meer. Ze waren wel overdekt met vele soorten mossen en glibberige roze en gele schimmels.

Met moeite klommen ze over de grote stammen. Sommige zijtakken waar Maje op ging staan braken af. Eenmaal schoot hij met zijn been tot aan zijn kruis tussen twee stammen. Door zijn rugzak werd hij achterover getrokken. Een kleine afstand werd zo met veel tijdsverlies afgelegd. Er was bijna niets aan Menny te merken, maar hij verbeelde zich dat die zich toch ergerde aan hun gestuntel op de stammen. Harmen vroeg aan de gids of dit soort obstakels nog veel zouden voorkomen.

'No, this is Penan-country and they don't clean path. The Penan want other people no come here. Tomorrow we will walk in Kelabit-country and they clean path always,' antwoordde Menny kort.

'Ah, you mean this is a Penan roadblock?!' zei Segher, wat onder veel gegriinnik door Menny en Agan beaamd werd.

'They live from hunting in the forest and don't like other people here,' zei Agan.

Ze hadden van Marcus al over de Penan gehoord. Bij het begin van Bario was een groot langwerpige houten huis met zo te zien vele kleine vertrekken. Het was gebouwd door de government had Marcus verteld, om Penan-families te huisvesten die het bestaan in het oerwoud hadden opgegeven. Op het balkon dat langs de gehele voorzijde